

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД „ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА”

ПРОШКІН Володимир Вадимович

УДК [378.011.3-051(001.891:378.091.2)](043.3)

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ІНТЕГРАЦІЇ
НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ТА НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ В
УНІВЕРСИТЕТСЬКІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Луганськ – 2014

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Державному закладі „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор **Харченко Сергій Якович**, ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, завідувач кафедри соціальної педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор **Дубасенюк Олександра Антонівна**, Житомирський державний університет імені Івана Франка, професор кафедри педагогіки;

доктор педагогічних наук, професор **Волкова Наталія Павлівна**, Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, завідувач кафедри загальної та соціальної педагогіки;

доктор педагогічних наук, професор **Гавриш Ірина Володимирівна**, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, професор кафедри теорії і методики професійної освіти.

Захист відбудеться 24 червня 2014 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 29.053.01 у Державному закладі „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” за адресою: 91011, м. Луганськ, вул. Оборонна, 2, ауд. 376.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” за адресою: 91011, м. Луганськ, вул. Оборонна, 2.

Автореферат розіслано 23 травня 2014 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Н. І. Черв'якова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Згідно з „Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року” сучасний розвиток суспільства вимагає вдосконалення системи педагогічної освіти відповідно до умов соціально зорієнтованої економіки та інтеграції України в європейське та світове освітнє співтовариство. Ураховуючи те, що основним завданням педагогічної освіти є забезпечення висококваліфікованими педагогічними й науково-педагогічними кадрами навчальних закладів, проблема покращення університетської підготовки майбутніх учителів не втрачає своєї актуальності. Суспільство усвідомлює цінність учителя-творця як носія духовного, інтелектуального та культурного потенціалу, здатного до інноваційної педагогічної діяльності.

Прагнення українських університетів до європейського та світового освітнього простору вимагає значного зростання ролі науково-дослідної роботи студентів у процесі професійної підготовки. Розвиток освіти та науки в провідних країнах світу – єдиний комплексний процес, у якому університетам традиційно надана пріоритетна роль. Професійна підготовка майбутніх фахівців і власні університетські дослідження тісно інтегровані, постають єдністю набуття та передачі знань молодому поколінню.

Водночас, як наголошено в Державній цільовій науково-технічній і соціальній програмі „Наука в університетах” на 2008 – 2017 рр., у ВНЗ науково-дослідна робота недостатньо пов’язання з процесом навчання. Рівень наукової діяльності та її інтеграції з навчальним процесом не забезпечує необхідної підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів і створення конкурентоспроможних наукових розробок. Наукову роботу часто здійснюють формально, тому випускники університетів недостатньо використовують досягнення науки в практичній діяльності, зазнають значних труднощів в організації науково-дослідної роботи, хоча зрозуміло, що без оволодіння методами наукового пізнання неможливе глибоке усвідомлення сутності педагогічних явищ і процесів.

Проблема інтеграції є багатоаспектною та розглядається в міждисциплінарному контексті. Досліджено загальнометодологічні та теоретичні проблеми інтеграції (В. Готт, В. Енгельгард, Б. Кедров, Г. Павельцит, А. Урсул, М. Чепиков та ін.). Концептуальні положення педагогічної інтеграції представлено в працях таких вчених, як В. Безрукова, М. Берулава, О. Данилюк, І. Зверев, Є. Єрьомкін, І. Козловська, Ю. Тюнников, Г. Федорец, М. Чапаєв С. Шапоринський та ін.

Грунтовний аналіз стану інтеграційних процесів у вищій школі дозволив узагальнити та виокремити шляхи вирішення проблеми інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів: вплив інтеграції навчальної та наукової діяльності викладача вищої

школи на якість підготовки фахівців (О. Глущенко), підготовка фахівців технічних наук в умовах використання інтеграції науки, освіти та виробництва (А. Козлов, З. Сазонова, Ю. Шагіна), інтеграція інноваційної та навчальної діяльності в системі військової професійної освіти (В. Чернолес), інтеграція науки, освіти та практики в умовах університетського освітнього округу (С. Якушева), інтеграція навчальної та позанавчальної діяльності як основа адаптації студентів ВНЗ (П. Васильєв), інтеграція навчальної та практичної діяльності як чинник підвищення професійної компетентності студентів-заочників у коледжі (О. Загора), форми здійснення інтеграції освіти, науки та виробництва в зарубіжних університетах (Є. Неборський, Б. Супян), система наукової діяльності ВНЗ на засадах модельного, системного, синергетичного, прогностичного, інформаційного підходів (Ю. Козловський).

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що питання теорії й практики професійної підготовки майбутніх учителів висвітлено у фундаментальних працях О. Абдулліної, А. Алексюка, Н. Волкової, І. Гавриш, О. Глузмана, О. Дубасенюк, І. Зязюна, Н. Кузьміної, В. Кременя, В. Краєвського, В. Курила, О. Кучерявого, О. Пехоти, І. Підласого, С. Сисоєвої, В. Сластьоніна, С. Харченка, В. Шадрикова та ін.

У низці дисертацій вітчизняних учених розглянуто історичні аспекти становлення та розвитку організації науково-дослідної роботи в університетах, зокрема розкрито становлення та розвиток організації науково-дослідної роботи у ВНЗ України в XIX ст. (О. Микитюк), генезу фахової підготовки майбутнього вчителя до дослідницької педагогічної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах України кінця XIX – XIX ст. (Г. Кловак), діяльність науково-педагогічних шкіл вищих педагогічних навчальних закладів Східної України XX ст. (О. Гнізділова), розвиток педагогічної науки в Україні в другій половині XX ст. (О. Адаменко) та ін.

Інший аспект сучасних наукових пошуків спрямований на вирішення проблем формування знань, умінь і навичок науково-дослідної роботи в студентів. Це дисертаційні роботи, присвячені проблемам формування дослідницької культури майбутніх менеджерів (І. Сенча), майбутніх магістрів (Г. Сомбаманія), впливу науково-дослідної діяльності на формування професійної компетентності майбутніх економістів (Н. Уйсимбаєва), організації науково-дослідної роботи майбутніх диспетчерів міжнародних авіаліній (С. Щербина), формування дослідницьких умінь студентів агротехнічних інститутів у процесі розв'язування задач природничо-математичного циклу (Н. Головин), дидактичних умов ефективного формування дослідницьких умінь студентів географічних спеціальностей у процесі вивчення професійно зорієнтованих дисциплін (О. Миргородська), формування інформаційної мобільності майбутніх агрономів-дослідників (А. Нелепова) та ін.

Особливий інтерес становлять дослідження, спрямовані на формування

дослідницьких компетентностей у майбутніх учителів: підготовка до дослідницької діяльності (П. Горкуненко, М. Князян, Є. Кулик, Л. Султанова, М. Фалько та ін.); формування дослідницької культури майбутніх учителів (І. Луценко та ін.); формування дослідницьких знань, умінь і навичок (Л. Бурчак, О. Єгорова, В. Кулешова, Т. Мишковська, О. Рогозіна та ін.).

Найбільш значущі наукові праці присвячено різним аспектам проблеми інтеграції науки й освіти: аналіз реальної практики інтеграції науки й освіти (Г. Балихін, Л. Гохберг, І. Дьожина, В. Іщенко, В. Кундіус, Х. Майнсен (H. Minssen) та ін.), інтегративні засади науково-дослідної діяльності в процесі навчання (Г. Іванов, В. Іпатова, О. Кубасов, В. Курейчик, В. Ляудіс, Ю. Тягунова, Д. Чернілевський, В. Шибасєв, Х. Крістофер (H. Christopher), Х. Гай (H. Guy), Дж. Педроса (J. Pedrosa), Т. Рус (T. Roos), Р. Шміт (R. Schmitt), Р. Славін (R. Slavin), Дж. Уайт (J. White) та ін.), інтеграція як наукова категорія (М. Борулава, М. Іванчук, О. Левчишена, В. Онопрієнко, О. Семенов, С. Тульчинська, В. Шорін, В. Шудегов, С. Шушкевич та ін.), інтеграція науки й освіти в підготовці педагогічних кадрів (А. Бабенко, В. Богуславський, В. Будак, К. Іванченко, В. Левченко, М. Овчинникова, В. Петров, В. Армстронг (W. Armstrong), Дж. Каммінс (J. Cummins), М. Нейш (M. Naish), Ф. Ваніскотт (F. Vaniscotte) та ін.).

Вивчення сучасних наукових розвідок свідчить, що найважливішою умовою вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів є підвищення статусу університетської науки, особливості якої – залучення більшості студентів до науково-дослідної діяльності. Дослідницька робота студентів є одним з пріоритетів розвитку наукової роботи університету. Сильною стороною університетської педагогічної підготовки є наявність у її змісті науково-дослідного компонента. Університети з їхньою фундаментальною підготовкою фахівців, науково-дослідною спрямованістю формують викладача, який здатний поєднати предметне викладання з науково-дослідною роботою (О. Глузман).

Аналіз результатів теоретичних напрацювань учених, ознайомлення з практичним досвідом інтеграції освіти та науки в контексті підготовки сучасного вчителя стали підставою для виявлення низки *суперечностей* між:

- прагненням України до входження до європейського та світового науково-освітнього простору й недостатнім рівнем науково-дослідної діяльності у ВНЗ, слабким зв'язком науки з навчальним процесом, недосконалістю форм і методів організації наукових досліджень у процесі професійної підготовки майбутніх учителів;

- широкими можливостями ВНЗ до організації та проведення професійно зорієнтованих наукових досліджень, виховання вчителя-дослідника та віддаленістю науково-дослідної роботи від навчального процесу;

- посиленнями вимогами до професійної підготовки майбутніх учителів,

які повинні володіти високим рівнем дослідницької культури, науковим потенціалом, реалізованим у педагогічній творчості під час вирішення складних практичних завдань, і недостатньою розробленістю теоретико-методичного забезпечення інтеграції наукової та навчальної роботи в підготовці студентів.

Зазначеними вище суперечностями зумовлена необхідність розв'язання *проблемних аспектів дослідження*, що полягають у відсутності єдиної ідеї, яка б системно розкривала інтеграцію університетської науки й освіти. Більшість педагогічних технологій щодо реалізації інтеграції є результатом практичної потреби вирішення конкретних педагогічних завдань, які не можна розглядати в контексті цілісної університетської підготовки майбутніх учителів. Наукова робота не є її обов'язковим компонентом. Основні підходи до організації наукової діяльності принципово відрізняються від практики зарубіжних університетів. У зв'язку з цим загальне уявлення процесу інтеграції науки та освіти в сучасній вищій школі не можна вважати повним, а також потенціал дослідницької роботи в університетській підготовці майбутніх учителів розкрито недостатньо.

Отже, актуальність проблеми інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів, її теоретична та практична значущість, виявлені суперечності та відсутність у вітчизняній педагогічній науці цілісного дослідження, яке б розкривало теоретичні та методичні засади системної організації інтеграції університетської науки й освіти, і зумовили вибір теми дисертації – **„Теоретико-методичні основи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах науково-дослідних тем, які розробляються в ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” – „Модернізація діяльності вищого закладу освіти в контексті європейської інтеграції” (державний реєстраційний номер 0103U004993), „Інтеграція науково-дослідної й навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів” (державний реєстраційний номер 0108U07930). Тему затверджено Вченою радою ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (протокол № 10 від 25.04.2008 р.) та Радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 27.05.2008 р.).

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів в університеті.

Предмет дослідження – теоретико-методичні засади педагогічної системи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних засад

інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів шляхом розробки та експериментальної перевірки педагогічної системи, створеної на цих теоретико-методичних засадах.

Концепція дослідження. Запропонована в дослідженні концепція інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів становить сукупність теоретичних положень, які визначають стратегію й тактику розробки наукової проблеми. Концепція дослідження ґрунтується, по-перше, на вихідних суспільних передумовах і, по-друге, на методологічних засадах наукового дослідження, що будуть визначальними в прийнятті науково обґрунтованих педагогічних рішень та ідей.

Перше концептуальне положення полягає в тому, що теоретико-методичні засади інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів ми розглядаємо з позиції системного підходу, тобто як педагогічну систему, спрямовану на організацію та реалізацію навчального процесу через дослідницьку діяльність в умовах проведення спільних наукових досліджень викладачів і студентів. Це означає, що ефективність університетської підготовки майбутніх учителів можна досягти за умов створення та забезпечення оптимального функціонування педагогічної системи.

У другому концептуальному положенні акцентовано увагу на тому, що інтеграція українських університетів до світового науково-освітнього простору потребує підвищення статусу університетської науки шляхом реалізації процесу професійної підготовки майбутніх учителів через практико-орієнтовані спільні наукові дослідження викладачів і студентів на зразок провідних зарубіжних університетів, особливостями яких є такі: пріоритет наукової спрямованості університетської освіти; підготовка студентів в умовах науко-орієнтованого освітнього середовища; статус університетів як провідних наукових та інноваційних центрів.

За третьою концептуальною ідеєю сучасність вимагає нових підходів до організації науково-дослідної роботи та підготовки педагогічних кадрів. Виникає необхідність у розробленні механізмів, що визначають стратегічний напрям наукового розвитку університету, розкривають технологію вирішення поставлених завдань і постають своєрідним чинником перспективної організації наукової роботи. Розвиток університетської науки побудований на низці принципів, які відповідають загальним положенням європейської „Великої хартії університетів”, а також „Етичного кодексу вченого України” (принцип координації, що припускає об’єднання інтересів учених і кафедр університету з усіма зацікавленими особами та науковими структурами і всередині університету, і за його межами, принцип кафедральної автономії, що визначає повну їхню самостійність у виборі та виконанні наукових проєктів, в організації наукових досліджень, принцип зв’язку наукових досліджень з майбутньою

професійною діяльністю студентів і запитами реальної практики, принцип розширення міжнародного співробітництва, що припускає розвиток наукових контактів з європейськими та світовими науковими та освітніми центрами).

Четверте концептуальне положення полягає в тому, що важливою умовою ефективною інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи постає системний моніторинг якості наукових досліджень, основна мета якого – підвищення ефективності організації наукової роботи в процесі підготовки майбутніх учителів, подальша інтенсифікація науково-дослідної роботи, моральне та матеріальне стимулювання діяльності науково-педагогічних працівників і студентів.

За *п'ятою концептуальною* ідеєю активне залучення студентів до проведення досліджень з однієї комплексної проблеми на всіх освітньо-кваліфікаційних рівнях є потужним засобом, що сприяє підвищенню якості підготовки майбутніх учителів, активізує науково-педагогічне мислення, формує основні компетенції дослідницької діяльності, а також інтелектуальну культуру.

Остання, *шоста, концептуальна* ідея полягає в тому, що успішність професійної підготовки майбутніх учителів залежить від залучення їх до діяльності університетських наукових шкіл, які є найважливішою формою розвитку науки, підготовки педагогічних і науково-педагогічних кадрів, а також умови інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи, розробки та впровадження в практику наукової продукції. Студенти залучаються до особливої атмосфери наукового пошуку та творчості, поділяють разом з іншими членами школи відчуття значущості досягнутих результатів, засвоюють особливий стиль науково-педагогічного мислення та дій, сприймають традиції водночас з духом новаторства, формують наукову ідеологію та методологію. Наукова школа забезпечує майбутніх учителів поступовим і цілеспрямованим входженням у науково зорієнтоване освітнє середовище.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що інтеграція науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів набуває ефективності за умови її наукового обґрунтування, теоретичної й методичної розробки та організації як педагогічної системи.

Загальна гіпотеза конкретизується через *часткові гіпотези*, які подають компоненти педагогічної системи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів:

- *цільовий*, що визначатиме мету, завдання та результат здійснення на засадах науково-дослідної діяльності ефективною університетської підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів, які будуть конкурентоспроможними на українському та світовому ринку праці;

- *суб'єкт-об'єктний*, що передбачатиме формування в

університетській підготовці дослідницьких компетентностей майбутніх учителів як *об'єктів*, розвитку теоретичних знань, практичних умінь і навичок з організації та проведення науково-дослідної роботи науково-педагогічних працівників університетів (викладачів, аспірантів, докторантів) як *суб'єктів*, активну участь і взаємодію об'єктів і суб'єктів у досягненні мети педагогічної роботи;

- *змістовий*, що визначатиме напрями та зміст інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів;

- *технологічний*, який передбачає розроблення та реалізацію форм, методів, етапів інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів, а також їхнє науково-методичне й інформаційне забезпечення.

- *мотиваційно-стимулювальний*, що розкриває механізми підвищення стимулювання викладачів і студентів до науково-дослідної роботи.

Відповідно до предмета, мети та гіпотези сформульовано такі **завдання** дослідження:

1. Здійснити ретроспективний аналіз становлення та розвитку проблеми інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів.

2. На основі вивчення сучасної психолого-педагогічної літератури визначити ступінь дослідження проблеми інтеграції університетської науки та освіти, її сутнісні ознаки.

3. На підставі теоретичного аналізу тенденцій розвитку наукової роботи університету обґрунтувати зміст і структуру науково-дослідної діяльності студентів як умову професійного зростання майбутнього педагога.

4. Схарактеризувати наукову школу як провідний чинник інтеграції університетської науки та освіти.

5. Обґрунтувати теоретико-методичні засади побудови педагогічної системи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів.

6. Змістовно розробити компоненти педагогічної системи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів.

7. На підставі визначених критеріїв та показників здійснити діагностику ефективності процесу інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів.

8. Упровадити в практику університетської освіти педагогічну систему інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи майбутніх учителів та експериментально перевірити її ефективність.

Методологічною основою дослідження є: ідеї цілісності, системного

підходу до аналізу явищ і процесів; загальна теорія пізнання; філософські, соціологічні, психолого-педагогічні ідеї та висновки щодо суспільних тенденцій модернізації вищої освіти в Україні; фундаментальні положення системного, особистісно зорієнтованого, діяльнісного, структурно-функціонального, середовищного, культурологічного, аксіологічного, компетентнісного, інституціонального, технологічного, ресурсного підходів.

У процесі виконання наукового дослідження враховано основні положення Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, законів України „Про освіту”, „Про вищу освіту”, „Про наукову і науково-технічну діяльність”, „Про затвердження Положення про організацію наукової, науково-технічної діяльності у вищих навчальних закладах III та IV рівнів акредитації”, „Про затвердження Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах”, Державної національної програми „Освіта” („Україна XXI століття”) та ін.

Теоретичною основою дослідження є наукові праці, що розкривають:

- *концептуальні засади професійно-педагогічної підготовки вчителя, окреслення загальних питань з формування особистості вчителя* (О. Абдулліна, А. Алексюк, В. Андрущенко, В. Буряк, Н. Волкова, І. Гавриш, О. Глузман, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, В. Загвизинський, І. Зязюн, В. Кремень, В. Краєвський, В. Курило, О. Кучерявий, О. Пехота, І. Підласий, С. Сисоєва, В. Сластьонін, С. Харченко, В. Шадриков та ін.);

- *загальні питання інтеграції як наукової категорії* (В. Онопрієнко, З. Сазонова, О. Семенюк, С. Тульчинська, В. Шорін, В. Шудегов, С. Шушкевич, А. Урсул, М. Чепіков та ін.);

- *інтеграційні процеси в освіті та науці* (Г. Балихін, П. Васильєв, О. Глущенко, Л. Гохберг, О. Загора, О. Зарецький, І. Дьожина, В. Іщенко, А. Козлов, В. Краєвський, Є. Неборський, В. Садовничий, Б. Супян, Т. Торґашина, В. Шинкарук, В. Чернолес, Ю. Шагіна, В. Шибасєв, С. Якушева та ін.);

- *історико-педагогічні аспекти організації наукової діяльності в університеті* (О. Адаменко, О. Гнізділова, Г. Кловак, Ю. Козловський, В. Кузнецова, О. Мартиненко, О. Микитюк, Н. Пузирьова та ін.);

- *особливості науково-дослідної роботи майбутніх фахівців* (Н. Волкова, І. Гавриш, О. Глузман, І. Гликман, О. Гнізділова, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Г. Кловак, М. Князян, В. Краєвський, В. Кремень, Н. Кузьміна, В. Курило, О. Кучерявий, В. Луговий, О. Микитюк, Н. Нічкало, М. Нікандров, О. Пехота, Н. Побірченко, Т. Ротерс, С. Сисоєва, В. Сластьонін, М. Стріха, В. Шинкарук та ін.);

- *формування знань, умінь і навичок науково-дослідної роботи в студентів* (Н. Базелюк, Н. Головин, О. Дубасенюк, А. Нелепова, Н. Уйсімбаєва, І. Сенча, Г. Сомбаманія, Є. Спіцин, С. Щербина та ін.), зокрема в майбутніх

учителів (Л. Бурчак, П. Горкуненко, О. Єгорова, М. Князьян, В. Кулешова, Є. Кулик, І. Луценко, Т. Мишківська, О. Рогозіна, Л. Султанова, М. Фалько та ін.);

- *загальні питання організації та проведення науково-дослідної, творчо-пошукової роботи в середній школі* (С. Васильєва, Л. Левченко, О. Марченко, Н. Недодайко, Г. Пустовіт, А. Сологуб, Л. Тихенко та ін.);

- *концептуальні положення загальної теорії систем* (В. Афанасьєв, Л. Берталанфі, І. Блауберг, К. Боулдінг, Г. Гегель, Ф. Енгельс, У. Ешбі, Р. Жерар, М. Каган, Дж. Клір, К. Маркс, М. Месарович, А. Уйомов, Ю. Урманцева, А. Холл, Р. Фейджин та ін.);

- *системний підхід у наукових дослідженнях* (О. Авер'янов, О. Адаменко, О. Антонов, Г. Александров, В. Афанасьєв, В. Безруков, В. Беспалько, І. Блауберг, В. Волкова, О. Глузман, В. Докучаєва, В. Загвязинський, Т. Ільїна, М. Каган, Ю. Конаржевський, В. Краєвський, Н. Кузьміна, В. Кушнір, В. Садовський, З. Сазонова, В. Сериков, О. Сидоркін, В. Сластьонін, Л. Спірін, О. Урсул, Б. Юдін, О. Яковенко, П. Чечленд (P. Chechland), Р. Фрідріх (R. Friedrich), Дж. Келсо (J. Kelso), П. Круз (P. Kruse) та ін.);

- *застосування педагогічних систем у навчальному процесі* (С. Архангельський, Ю. Бабанський, В. Беспалько, Б. Бітінас, О. Глузман, М. Данилов, В. Загвязинський, Т. Ільїна, В. Краєвський, Н. Кузьміна, Л. Новикова, П. Підкасистий, М. Поташник, О. Саранова та ін.).

Із метою розв'язання проблеми та завдань дисертаційної роботи, а також перевірки сформульованої гіпотези використано такі **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз, синтез, систематизація та узагальнення філософської, історичної, соціологічної, психологічної, педагогічної літератури, нормативно-правових документів для з'ясування стану розробленості проблеми інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів, визначення понятійно-категоріального апарату дослідження, розробки його концепції; узагальнення прогресивних ідей та наявних недоліків у сучасній вищій освіті для обґрунтування теоретико-методичних засад педагогічної системи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів; теоретичне моделювання з метою розробки структури та змісту зазначеної педагогічної системи, визначення її основних компонентів, виявлення закономірностей та особливостей функціонування; *емпіричні*: спостереження, тестування, опитування, бесіди, педагогічний моніторинг на кожному з етапів експериментальної роботи для відстеження динаміки рівня інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів; педагогічний експеримент для з'ясування ефективності розробленої педагогічної системи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів; *методи математичної* статистики для оцінки статистичної

значущості позитивних зрушень щодо результатів експериментальної роботи.

Наукова новизна й теоретичне значення дослідження полягають у тому що, *вперше*:

- *обгрунтовано* теоретико-методичні засади інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів, що репрезентуються як педагогічна система, основними компонентами якої є: цільовий, що визначатиме мету, завдання та результат здійснення на засадах науково-дослідної діяльності ефективної університетської підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів, які будуть конкурентоспроможними на українському та світовому ринку праці; суб'єкт-об'єктний, що передбачатиме формування в університетській підготовці дослідницьких компетентностей майбутніх учителів як об'єктів; розвитку теоретичних знань, практичних умінь і навичок з організації та проведення науково-дослідної роботи науково-педагогічних працівників університетів (викладачів, аспірантів, докторантів) як суб'єктів; активну участь і взаємодію об'єктів і суб'єктів у досягненні мети педагогічної роботи; змістовий, що визначатиме напрями та зміст інтеграції науково-дослідної й навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів; технологічний, який передбачає розробку та реалізацію форм, методів, етапів інтеграції науково-дослідної й навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів, а також їх науково-методичне й інформаційне забезпечення; мотиваційно-стимулювальний, що розкриває механізми стимулювання викладачів і студентів до науково-дослідної роботи;

- *розроблено* концепцію дослідження, яка полягає в системному розгляді університетської підготовки майбутніх учителів, спрямованої на організацію та реалізацію навчального процесу через дослідницьку діяльність; підвищенні статусу університетської науки шляхом реалізації процесу професійної підготовки майбутніх учителів через практико-зорієнтовані спільні наукові дослідження викладачів і студентів у межах наукової школи; визначенні стратегічного напрямку наукового розвитку університету задля інтеграції науки та освіти; здійсненні системного моніторингу якості наукових досліджень; залученні студентів до проведення досліджень з однієї комплексної проблеми на всіх освітньо-кваліфікаційних рівнях;

- *уведено* в науковий обіг поняття „педагогічна система інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи майбутніх учителів” як множини взаємопов'язаних компонентів (цільовий, суб'єкт-об'єктний, змістовий, технологічний та мотиваційно-стимулювальний), об'єднаних спільною метою функціонування та єдністю керівництва, яке потрібне для створення організованого та цілеспрямованого педагогічного впливу на університетську підготовку майбутніх учителів, засновану на реалізації навчального процесу через дослідницьку діяльність;

- *розроблено* інноваційні форми інтеграції науки й освіти (школа молодого дослідника, науковий ярмарок та ін.), спрямовані на залучення студентів до виконання практико-зорієнтованих наскрізних досліджень протягом усієї університетської підготовки;

удосконалено форми, засоби, технології інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів, методики діагностики зазначеної інтеграції, принципи та педагогічні умови інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи;

подальшого розвитку набули наукові уявлення про науково-дослідну роботу як необхідний компонент університетської підготовки майбутніх учителів як дослідників, сутнісні ознаки інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів, про роль наукової школи в становленні вчителя-дослідника, критерії, показники та рівні оцінювання інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів, принципи реалізації системної методології (системності, елементності, структурності, взаємозв'язку й відношень, ієрархії, ідеалізації й абстрагування тощо), на які спирається це наукове дослідження.

Практичне значення результатів дослідження полягає в їх достатній готовності до впровадження в освітній процес університетів, які здійснюють підготовку майбутніх учителів. З цією метою розроблено зміст, форми, методи та програмно-методичні матеріали, що забезпечують розвиток та функціонування системи науково-дослідної роботи студентів на засадах її інтеграції з навчальною роботою; здійснення програми розвитку науково-дослідної роботи в університеті, організацію науково-дослідної роботи студентів, зокрема діяльності наукового студентського товариства, ради молодих учених, наукової комісії, експертно-редакційної комісії наукових видань; упровадження рейтингів науково-дослідної роботи студентів і викладачів університету; реалізації механізму зарахування студентів на навчання за більш високим освітньо-кваліфікаційним рівнем за результатами науково-дослідної роботи; проведення університетського конкурсу студентських наукових робіт з природничих, технічних і гуманітарних наук, олімпіад за напрямками та спеціальностями, конкурсу робіт молодих учених; стимулювання наукових досліджень і матеріальну підтримку науково-педагогічних працівників університету; діяльність науково-навчальних центрів університету, науково-методичних центрів відокремлених структурних підрозділів університету; проведення експертизи комерційного потенціалу об'єктів права інтелектуальної власності та визначення права власності на результати інтелектуальної діяльності в галузі інформаційних технологій навчального процесу; здійснення наукового співробітництва кафедр університету з установами, підприємствами, організаціями, навчальними

зкладами, обласною державною адміністрацією з метою опрацювання студентами реальних наукових проблем; створення при кафедрах університету наукових проблемних груп, діяльність яких спрямована на виконання практико-зорієнтованих наскрізних досліджень протягом усього процесу університетської підготовки студентів педагогічних спеціальностей; розробку комплексів індивідуальних завдань дослідницького характеру в межах навчальних дисциплін „Основи наукових досліджень”, „Математичні методи в психології та педагогіці”, „Шкільний курс і методика викладання профільної дисципліни (для педагогічних спеціальностей)”.

Результати дослідження можуть бути використані в навчальному процесі університетів, які здійснюють підготовку педагогічних кадрів, з метою професійного розвитку майбутнього вчителя в умовах інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи, викладачами університетів у процесі організації та проведення науково-дослідної роботи студентів, розробки навчальних програм, навчально-методичних посібників і рекомендацій для студентів, керівниками шкіл для підвищення кваліфікації учителів, які здійснюють дослідницьку діяльність з учнями, студентами й аспірантами університетів для підвищення їхнього професійного рівня й результативності університетської підготовки.

Упровадження результатів дослідження підтверджено довідками про впровадження в ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (м. Луганськ, довідка № 1/4142 від 28.10.2013 р.), РВНЗ „Кримський гуманітарний університет” (м. Ялта, довідка № 1/1725 від 16.09.2013 р.), Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль, акт № 1117-33/03 від 16.09.2013 р.), Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди (м. Харків, довідка № 01-687 від 12.09.2013 р.), КЗ „Харківська гуманітарно-педагогічна академія” Харківської обласної ради (м. Харків, довідка № 01-12/857 від 12.09.2013 р.), Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (м. Умань, довідка № 1608/01 від 06.09.2013 р.), Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ „Криворізький національний університет” (м. Кривий Ріг, довідка № 02/18/01-337/3 від 4.10.2013 р.), ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет” (м. Слов'янськ, довідка № 68-13-858 від 09.09.2013 р.), Інститут післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників Університету менеджменту освіти (м. Донецьк, акт № 01-03/312 від 10.09.2013 р.), Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (№ 06/1724 від 24.09.2013 р.).

Особистий внесок здобувача в роботах, опублікованих у співавторстві, полягає в обґрунтуванні принципів моніторингу якості наукової роботи університету, розробці моделі рейтингу студентської наукової роботи, узагальненні та систематизації досвіду роботи з молодими вченими

університету, що здійснює підготовку педагогічних кадрів.

Апробація результатів дослідження. Основні матеріали та висновки дослідження було представлено на *Міжнародній „Сучасні навчальні заклади”* (Київ, 2011) та *Всеукраїнській „Сучасна освіта в Україні”* (Київ, 2009), виставках, а також на *Міжнародному педагогічному конгресі „Розвиток особистості в сучасному медіа-просторі”* (Луганськ, 2013); матеріали дисертаційної роботи доповідалися та отримали схвальну оцінку на науково-практичних конференціях різного рівня: *Міжнародних – „Професіоналізм педагога у контексті європейського вибору України”* (Ялта, 2006, 2008–2011), *„Ціннісні пріоритети освіти у XXI столітті”* (Луганськ, 2009, 2011), *„Інформаційні технології в наукових дослідженнях і навчальному процесі”* (Луганськ, 2009–2012), *„Содружество наук. Барановичи – 2010”* (Барановичі, 2010), *Стратегические вопросы мировой науки”* (Прага, 2010), *„Перспективные научные исследования”* (Софія, 2010), *„Перспективы развития высшей школы”* (Гродно, 2010, 2011, 2013), *„Инновационная деятельность в образовании”* (Москва, 2011), *„Інновації в освіті”* (Київ, 2012), *„Інноваційні процеси в освітньому просторі: доступність, ефективність, якість”* (Луганськ–Москва, 2012), *„Инновационные ресурсы и национальная безопасность в эпоху глобальных трансформаций. Пятнадцатые Вавиловские чтения”* (Йошкар-Ола, 2012), *„Актуальные проблемы развития профессиональной культуры личности педагога в условиях региона”* (Рязань, 2012); *Всеукраїнських: „Науково-дослідна робота студентів у системі професійної підготовки фахівців”* (Харків, 2010), *„Сучасна вища освіта в умовах реформування: проблеми, теорія, практика”* (Одеса, 2010), *„Вітчизняна наука: сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку”* (Переяслав-Хмельницький, 2011), *„Науково-дослідна робота у вищих навчальних закладах: досвід та проблеми”* (Одеса, 2011), *„Сучасні тенденції розвитку інформаційних технологій в науці, освіті та економіці”* (Луганськ, 2011–2013), *„Сучасна бібліотека в інноваційному освітньому просторі”* (Луганськ, 2011, 2013), *„Психолого-педагогічні та політичні проблеми у трансформаційних процесах українського суспільства”* (Кременчук, 2012), *„Науково-дослідна робота молодих учених: стан, проблеми, перспективи”* (Херсон, 2012); *регіональних: „Внесок молодих учених у розвиток науки регіону”* (Луганськ, 2005), *„Бібліотеки ВНЗ та основні напрямки їх роботи в системі підвищення якості освіти”* (Луганськ, 2009), *„Форми й засоби впровадження дослідницької діяльності учнів у навчальний процес”* (Луганськ, 2011), *„Сучасні педагогічні технології підготовки майбутніх учителів в умовах ступеневої освіти”* (Стаханов, 2013), *„Інтеграція змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів”* (Євпаторія, 2010), *„Інтеграція наукової і навчальної роботи: проблеми, досвід, інновації”* (Лисичанськ, 2013); засіданнях кафедри педагогіки, наукової комісії ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”.

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 53 публікаціях, із них одноосібних – 50; одна монографія, одне наукове видання, 34 статті у наукових фахових виданнях, зокрема 6 статей у зарубіжних періодичних виданнях.

Кандидатську дисертацію „Формування творчої уяви майбутніх учителів у процесі розв’язання нестандартних математичних задач” за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти захищено в Луганському державному педагогічному університеті імені Тараса Шевченка у 2003 р. Матеріали кандидатської дисертації в тексті докторської дисертації використано не було.

Структура дисертації. Робота складається із вступу, чотирьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (650 найменувань, з них 38 іноземною мовою), 18 додатків на 77 сторінках. Робота містить 26 таблиць, 6 рисунків. Загальний обсяг дисертації 553 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дисертаційної роботи, визначено її об’єкт, предмет, мету й завдання; сформульовано основні концептуальні ідеї, гіпотезу, методологічні й теоретичні засади дисертації; охарактеризовано методи дослідження, розкрито наукову новизну й практичну значущість одержаних результатів; подано інформацію про апробацію та впровадження результатів дослідження.

У першому розділі – „**Методологічні засади дослідження проблеми інтеграції науки та освіти в університетській підготовці майбутніх учителів**” – представлено результати історичного аналізу розвитку ідей інтеграції науки та освіти у вищій школі; розкрито зміст, форми та методи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів як сучасної педагогічної проблеми; проаналізовано сутнісні ознаки зазначеної вище категорії.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що проблема інтеграції досліджується на трьох рівнях її функціонування – методологічному (В. Вернадський, Г. Гегель, І. Кант, Б. Кедров, Є. Маркарян, С. Мелюхін, Г. Спенсер, А. Урсул та ін.), теоретичному (В. Безрукова, М. Берулава, І. Зверев, І. Козловська, М. Чепіков та ін.) та технологічному (А. Блум, В. Загвязинський, Х.-І. Лийметс, В. Максимова, Ю. Тюнніков, М. Чапаєв). Науковцями визначено фактори та сутнісно-категоріальні характеристики поняття інтеграції, виокремлено її структурно-морфологічні та інструментально-морфологічні складники, розроблено форми, методи, засоби та технології забезпечення педагогічної інтеграції. Установлено, що особливе значення для розв’язання проблеми інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи студентів вищів має розробка питання щодо класифікації інтеграційних процесів. Розрізняють *типи, види і форми інтеграції*. За типами визначають

інституціональну та функціональну інтеграцію; види інтеграції в залежності від параметрів системи та середовища її функціонування поділяються на структурно-організаційну, матеріально-ресурсну та кадрову. За часовими характеристиками виокремлюють епізодичну, періодичну та системну інтеграцію. Форми інтеграції розрізняються з точки зору структурних ознак науково-освітньої взаємодії та за глибиною протікання інтеграційних процесів. Виокремлюють такі форми інтеграції: повна інтеграція науки та освіти (дослідницькі університети, науково-освітні центри); часткова інтеграція науки та освіти (НДІ, що функціонують в вишах; базові кафедри у науково-дослідних організаціях та ін.), за формами та функціями структурних підрозділів (центри інновацій, технопарки, інноваційні консорціуми, інноваційні кластери та ін.)

Інтеграційні процеси науки й освіти у вищій школі стали реалізовуватися переважно з 80 – 90-х рр. ХХ ст., при цьому поняття „інтеграція” в педагогіці запозичене з наукознавства та філософії (від лат. *integratio* – „об’єднання в єдине ціле раніше ізольованих частин, елементів і компонентів, що супроводжується ускладненням і зміцненням зв’язків, відношень між ними”). Інтеграцію сучасні педагогі розглядають як явище, чинник і процес розвитку в умовах системного підходу. Вона може здійснюватися в системі, яка вже склалася, що сприятиме підвищенню рівня її цілісності й організованості, а також виникненню нової системи з раніше непов’язаних елементів. Унаслідок інтеграції в системі збільшується обсяг і посилюється взаємозв’язок між її елементами, тобто виникає нова системна якість.

Теорія інтеграції в педагогіці не є новою. У різні роки до ідеї міжпредметних зв’язків, об’єднань педагогічних процесів зверталися І. Герbart, О. Герцен, П. Каптерев, М. Махмутов, Я. Коменський, Дж. Локк, І. Песталоцці, К. Ушинський, М. Скаткін, В. Сухомлинський, В. Шаталов, С. Шацький та ін.

Під інтеграцією науково-дослідної та навчальної роботи майбутніх учителів ми розуміємо складний системний процес, спрямований на організацію та реалізацію процесу університетської підготовки студентів через дослідницьку діяльність, результатом чого є підготовка нового покоління молодих учителів, елітних спеціалістів, конкурентоспроможних на українському та світовому ринку праці, здатних до самоосвіти впродовж усього життя.

Проаналізовано роль і значення науково-дослідної діяльності для підготовки майбутніх учителів (Н. Волкова, І. Гавриш, О. Глузман, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, В. Загвязинський, В. Краєвський, В. Кремьєн, Н. Кузьміна, М. Нікандров, О. Пехота, С. Сисоєва, В. Сластьонін, Т. Ротерс та ін.). Так, починаючи зі створення Болонського університету (1088 р.), науку розглядали як основу розвитку вищої школи. Результати досліджень дозволили окреслити етапи становлення науково-дослідної роботи в університетах України в ХІХ – ХХ ст., що дало змогу виокремити основні напрями розвитку

університетської науки в різні періоди історії (О. Адаменко, О. Гнізділова, Г. Кловак, О. Микитюк та ін.). Установлено, що наукова робота в університеті не сприймалася як обов'язковий складник професійної підготовки майбутніх учителів, а основні підходи до її організації принципово відрізнялися від практики провідних зарубіжних ВНЗ. У зв'язку з цим загальне уявлення процесу інтеграції науки та освіти в сучасній вищій школі не можна вважати повним, роль дослідницької роботи в університеті розкрито не до кінця.

Зазначено, що головною характеристикою зарубіжної вищої школи є функціонування освіти на засадах науки, яка розвивається в університетах (О. Микитюк, А. Ржевська, Г. Хоружий). Починаючи з XIX ст., у ВНЗ посилювався процес інтеграції науки й освіти, викладання поєднували з дослідженнями, а навчання надавали дослідницького характеру. Сучасні дослідження й інноваційна діяльність у зарубіжних університетах – пріоритетне завдання, найважливіша функція, а також необхідний компонент освітнього процесу, що зазначено в нормативних документах: „Лісабонська стратегія розвитку Євросоюзу” (2000 р.), „Декларація Європейської асоціації університетів” (2007 р.), „Резолюція конференції міністрів європейських країн” (2009 р.) тощо. Тому прагнення українських університетів до світового освітнього простору вимагає значного посилення їхнього науково-дослідного складника. Фундаментальною для нашого дослідження є державна цільова програма інтеграції науки й освіти на 2008 – 2017 рр. „Наука в університетах”, яка полягає у створенні умов для активізації наукової діяльності, поглиблення її інтеграції з навчальним процесом, створення університетів дослідницького типу для підготовки висококваліфікованих фахівців і конкурентоспроможних наукових розробок. Отже, у процесі наукових пошуків ми дійшли до розуміння необхідності такої організації науково-дослідної роботи студентів, яка поставала б невід'ємним компонентом освітнього процесу.

Сучасна педагогічна практика дозволяє стверджувати, що останнім часом поступово зростає інтерес до питання поєднання навчального процесу та наукової діяльності. Важливими є історико-педагогічні розробки різних аспектів організації та реалізації наукової роботи в системі вищої школи (О. Адаменко, О. Гнізділова, Г. Кловак, Ю. Козловський, В. Кузнецова, О. Мартиненко, О. Микитюк, Н. Пузирьова та ін.). Авторами на підставі системного аналізу теорії та практики організації науково-дослідної роботи у ВНЗ України відтворено її генезу в XIX – XX ст.: визначено та науково обґрунтовано етапи, тенденції, особливості розвитку науки ВНЗ, передумови її організації й становлення, особливості системи підготовки педагогічних кадрів, погляди вітчизняних педагогів на роль і значення студентської науки, положення про сутність різних освітніх реформ і їхній взаємозв'язок зі змістом науково-дослідної роботи студентів тощо.

Інший напрям наукових пошуків спрямований на вирішення проблем

науково-дослідної роботи в студентів різних спеціальностей (Н. Базелюк, Н. Головин, А. Нелепова, Н. Уйсімбаєва, І. Сенча, Г. Сомбаманія, Є. Спіцин, С. Щербина та ін.). Суттєвими є студії, спрямовані на вивчення проблеми підготовки майбутніх учителів до дослідницької діяльності (П. Горкуненко, М. Князян, Є. Кулик, Л. Султанова, М. Фалько та ін.); формування дослідницької культури (І. Луценко та ін.); формування дослідницьких знань, умінь і навичок (Л. Бурчак, О. Єгорова, В. Кулешова, Т. Мишковська, О. Рогозіна). Науковцями розкрито сутність, структуру та функції дослідницької діяльності студентів, виявлено закономірності організації дослідницької діяльності у вітчизняному та зарубіжному досвіді, виділено етапи формування пошуково-дослідницьких умінь у студентів (мотиваційний, когнітивний, процесуальний, рефлексивний). Установлено, що найбільш дослідженими є різні аспекти науково-дослідної та творчо-пошукової роботи в середній школі.

У дисертаціях С. Васильєвої, Л. Левченка, О. Марченка, Н. Недодайко, Г. Пустовіт, А. Сологуба, Л. Тихенко науково обґрунтовано та експериментально перевірено етапи організації науково-дослідної діяльності старшокласників, а також роль педагогічної практики для формування дослідницьких компетентностей у майбутніх учителів. Аналіз цих робіт дозволяє визначити якості, необхідні сучасному випускнику університету, які дозволяють йому бути успішним організатором науки в школі, а також уміло розвивати навички дослідницької діяльності в школярів.

Вивчення особливостей інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів дозволяє стверджувати, що не будь-яке зближення науки й освіти може призвести до інтеграції, якщо розглядати її як нову цінність. Зближення, яке виявляється лише на рівні системного осмислення, може призвести до зазначеної інтеграції, тобто до такої цілісності, яка не зводиться до суми окремих складників.

Дослідження проблеми показує, що системоутворювальним чинником інтеграції освіти та науки в усіх компонентах університетської освіти є кінцева мета підготовки майбутнього вчителя, що визначає структуру та зміст навчальних дисциплін. Теоретичний аналіз проблеми дозволяє виділити функції (методологічна, розвивальна, технічна), основні властивості, закономірності, а також принципи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи: принцип симбіозу, принцип обопільності розвитку освіти та науки, принцип релевантності, принцип функціональності, принцип комутації, принцип сумісності (О. Глущенко, А. Козлов, О. Кубасов, З. Сазонова).

Виділено педагогічні умови підготовки сучасного фахівця в умовах інтеграції освіти та науки: спорідненість цілей науково-дослідної та навчальної діяльності викладачів і студентів; професійно-педагогічна компетентність викладачів; творча взаємодія викладачів і студентів; наявність інноваційного навчально-методичного забезпечення та інформаційного середовища;

організація варіативної самостійної роботи студентів; формування готовності майбутніх фахівців до інноваційної міждисциплінарної багатofункціональної діяльності; моніторинг рівня якості професійної підготовки (О. Глущенко, А. Козлов, З. Сазонова, В. Чернолес). Визначено, що найважливіша умова реалізації ідеї інтеграції полягає в розробці процедури оптимального вбудовування науково-дослідної діяльності в усі елементи процесу університетської підготовки, а передусім – у зміст навчального матеріалу.

Розглянуто механізми інтеграції – певні зв'язки та відношення, які встановлюються між інтегрованими об'єктами на підставі принципів інтеграції, організаційні заходи для ефективного становлення інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи майбутніх учителів (А. Шайдулліна). Установлено, що однією з найефективніших сучасних форм інтеграції освіти та науки є навчально-наукові центри, зокрема ті, що функціонують спільно з НАН України, НАПН України.

За результатами аналізу наукової літератури щодо стану розробленості проблеми інтеграції науки та освіти в університетській підготовці майбутніх учителів можна зробити висновок про те, що в Україні майже не проводили дослідження з проблеми зближення двох найважливіших сфер сучасного суспільства – освіти та науки, особливо в контексті підготовки майбутніх учителів. Недостатньо розвідок, у яких розкрито такі питання організації наукової діяльності, коли відбувається застосування досліджень у навчальному процесі на всіх його етапах. Спільний науковий і навчальний потенціал вищої школи використовують недостатньо для підготовки майбутніх учителів, реально діючих механізмів інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи ще не створено.

У другому розділі – **„Теоретичні передумови інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів”** – на підставі теоретичного аналізу тенденцій розвитку наукової роботи університету обґрунтовано зміст і структуру науково-дослідної діяльності студентів як умову професійного зростання майбутнього педагога; схарактеризовано наукову школу як провідний чинник інтеграції університетської науки та освіти.

Вирішення проблеми інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в підготовці майбутніх учителів може бути реалізоване через переосмислення ролі науки в діяльності сучасного університету. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів ми бачимо в підвищенні статусу університетської науки, особливість якої – залучення більшості студентів до наукової діяльності. Становлення студентських наукових пошуків повинно слугувати найважливішим пріоритетом розвитку університету як генератора ідей педагогічної діяльності й інноваційних процесів у науково-освітньому просторі регіону.

Науково-дослідна робота студентів є одним з найважливіших засобів ефективного підготовки фахівців через опанування основ професійної творчої діяльності, методів, прийомів і навичок виконання науково-дослідних робіт, розвитку креативності, самостійності, здатності швидко орієнтуватися в соціально-економічних ситуаціях. Під науково-дослідною роботою студентів ми розуміємо діяльність, виражену в самостійному творчому дослідженні. Така діяльність спрямована на пояснення явищ і процесів, установлення їхніх зв'язків і відношень, теоретичне й експериментальне обґрунтування фактів, виявлення закономірностей за допомогою наукових методів пізнання. Унаслідок пошукової діяльності суб'єктивний характер „відкриттів” студентів може набувати певної об'єктивної значущості й новизни (Н. Волкова, І. Гавриш, О. Дубасенюк, М. Князян, В. Краєвський, В. Кремень, С. Сисоева, В. Сластьонін та ін.).

Аналіз основних підходів до визначення понять „навчально-дослідницька робота студентів”, „навчально-науково-дослідницька робота студентів”, „пошуково-дослідницька діяльність”, „експериментально-дослідницька діяльність”, „проектна, технічна, творча діяльність” та ін. дозволив установити, що головні відмінності між ними – рівень самостійності виконання дослідницького завдання та новизна наукового результату. Майже всі сучасні автори (А. Нелєпова, І. Сенча, Є. Спіцин, Н. Уйсімбаєва, С. Щербина та ін.) дотримуються думки, що для названих дефініцій можна виділити спільні значущі риси – дослідницька робота студентів припускає оволодіння технологією наукової діяльності, знайомство з методикою експерименту, науковою літературою та ін. Сам факт поділу є умовним, ці поняття взаємно доповнюють один одного, постають ефективною формою міждисциплінарної організації професійної освіти та намагаються досягти єдиної мети – формування готовності до науково-дослідної роботи.

Визначено сутнісні характеристики наукової роботи в університеті в контексті підготовки майбутніх учителів: мету, завдання, функції, особливості, пріоритетні напрями. Установлено, що ефективна підготовка учителів можлива в умовах науко зорієнтованого освітнього середовища, коли навчальний процес спирається на фундаментальні та прикладні дослідження, що проводять викладачі, аспіранти та студенти (Л. Бурчак, П. Горкуненко, О. Єгорова, М. Князян, В. Кулешова, Є. Кулик, І. Луценко, Т. Мишковська, О. Рогозіна, Л. Султанова, М. Фалько та ін.).

Науко зорієнтоване освітнє середовище побудоване на загальновідомій концепції „research-based education” (навчання, засноване на дослідженні), яка включає такі положення: освоєння студентами базових компетенцій дослідницької й інноваційної діяльності; активне залучення викладачів і студентів до проведення дослідницької та інноваційної діяльності, яку розглядають як пріоритетну щодо викладацької; перетворення університетів на центри комунікації з питань наукового та технологічного прогнозування, обміну

передовими знаннями та вирішення глобальних проблем; формування інноваційних структур університетів та ін.

Виділено компоненти управління науково-дослідної діяльності в університеті, яку ми розглядаємо як найважливішу умову професійного зростання педагога, описано діяльність наукової структури ВНЗ (науковий відділ, наукова комісія, Рада молодих учених, Наукове студентське товариство, Асамблея студентського самоврядування та ін.).

Продовження роботи студентів над єдиною комплексною проблемою після закінчення університету викликає необхідність покращення підготовки науково-педагогічних кадрів. Сучасний університет прагне до організації навчального процесу на основі інноваційних магістерських і аспірантських програм поглибленої наукової та професійної підготовки магістрів і кандидатів наук для наукової та науково-педагогічної роботи. Покращенню підготовки науково-педагогічних кадрів сприяє спеціально організоване навчання, а також практика атестації.

Аналіз тенденцій розвитку вищої освіти України свідчить про те, що сучасний університет функціонує як певна структура навчально-наукових підрозділів, а також підрозділів інноваційної спрямованості. У ньому превалюють галузі наукових досліджень, що відбивають традиції наукових шкіл, а також науковий пошук та інтереси майбутніх учителів. Структурні підрозділи університету виконують фундаментальні дослідження та науково-дослідні розробки самостійно, а також спільно з науковими установами (інститутами НАН України, НАПН України) відповідно до „Основних наукових напрямів і найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук на 2009–2013 рр.”, затверджених НАН України.

Сучасний університет має бути центром педагогічних ідей у регіоні, тому наголошено на значущості саме практико-зорієнтованих досліджень, що проводять викладачі та студенти. Найважливіша вимога, яку слід висувати до функціонування наукових підрозділів, а також виконання наукових проєктів, полягає в тому, що майбутні педагоги активно залучаються до наукової роботи, що є важливою та необхідною умовою їхньої університетської підготовки. На підставі „принципів відповідальних партнерських відносин”, наголошених у Лісабонській декларації, теоретично обґрунтовано основні напрями співпраці університету з обласною державною адміністрацією, навчальними закладами, підприємствами й організаціями.

Установлено, що сучасний рівень розвитку інформаційних технологій дозволяє по-новому підійти до організації науково-дослідної, інноваційної діяльності в університеті, поширення наукової інформації та результатів досліджень (В. Биков, А. Верлань, М. Жалдак, Ю. Машбиць, О. Меньяйленко, Н. Морзе, М. Коляда, Т. Поясок, Р. Гуревич, С. Семеріков, О. Спінін та ін.). У

процесі професійної підготовки майбутніх учителів інформаційні технології застосовують за напрямками: робота з науковими базами даних, зокрема базами даних електронних бібліотек; використання комп'ютерного моделювання в процесі проведення наукових досліджень; організація ефективного обміну науковою інформацією між суб'єктами наукових досліджень; оприлюднення, поширення результатів наукової діяльності методами сучасних інформаційних комунікацій (інтернет-видання, організація власних сайтів наукової тематики, участь у роботі інтернет-конференцій з обговорення наукових проблем); статистичні обробки даних для підтвердження достовірності наукових результатів.

Успішність професійної підготовки майбутніх учителів залежить від залучення їх до діяльності університетських наукових шкіл, які впродовж багатьох років свого існування постають найважливішою формою розвитку науки, підготовки педагогічних і науково-педагогічних кадрів, а також провідного чинника інтеграції науково-дослідної, навчальної роботи та виробництва, розробки та впровадження в практику наукової продукції (О. Дубасенюк, Г. Клобак, В. Криворученко, О. Леонтович, Є. Хриков, О. Хуторської, М. Ярошевський). Вивчення різних підходів до визначення поняття „наукова школа” дозволяє розглядати її як інтелектуальну, емоційно-ціннісну, неформальну, відкриту спільність учених різних статусів, які розробляють під керівництвом лідера запропоновану ним дослідницьку програму, здійснюють її презентацію, захищають мету та результати, а також готують науково-педагогічні кадри (О. Гнізділова).

Аналіз літературних джерел дозволив нам виділити мету, завдання, типи, умови зародження, ознаки наукової школи, які визначають закономірності їх розвитку та механізми впливу на наукове співтовариство, а також зробити історико-педагогічний аналіз становлення та розвитку наукових шкіл у вищій школі. Установлено, що однією з найважливіших форм наукової школи в університетській підготовці майбутніх учителів є науково-дослідна лабораторія, спрямована на організацію активної пошуково-дослідницької діяльності.

Науково-педагогічні школи відіграють роль центрів інтеграції науки й освіти, а також поширення передових наукових ідей і методів пізнання. Діяльність науково-педагогічних шкіл в університетах орієнтована на розвиток науково-педагогічної та науково-дослідної діяльності студентів; виконання наукових досліджень з актуальних проблем професійної, педагогічної та управлінської діяльності тощо. Студенти, залучені до діяльності науково-педагогічної школи, потрапляють в особливу атмосферу наукового пошуку та творчості, поділяють разом з іншими членами школи відчуття значущості досягнутих результатів, засвоюють особливий стиль наукового мислення та дій, сприймають традиції разом з духом новаторства, формують наукову ідеологію та методологію.

Основоположним напрямом наукового опрацювання проблеми інтеграції університетської науки й освіти визначаємо системний підхід, тобто розглядаємо предмет дослідження як педагогічну систему, виявивши її компоненти, а також указавши механізми впровадження педагогічної системи в процес університетської підготовки майбутніх учителів.

У третьому розділі – „**Обґрунтування та розробка педагогічної системи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів**” – здійснено наукове обґрунтування та теоретичну розробку педагогічної системи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів; представлено характеристику компонентів педагогічної системи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів.

Розглянуто науково-методичні засади системного підходу (В. Афанасьєв, Л. Берталанфі, І. Блауберг, М. Месарович, У. Росс, Ешбі, В. Садовський, Б. Юдін), зокрема в навчальному процесі (С. Архангельський, Ю. Бабанський, В. Беспалько, Б. Бігінас, О. Глузман, М. Данилов, В. Загвязинський, Т. Ільїна, Т. Льясов, В. Краєвський, Н. Кузьміна, Л. Новикова, П. Підкасистий, М. Поташник, О. Саранова). Комплексний аналіз загальнонаукових системних ідей свідчить про те, що в сучасній науці існує значна кількість різних підходів до визначення поняття „система”, її основних ознак, властивостей, критеріїв і компонентів. Символічно педагогічну систему подано у вигляді:

$$\sum: \{ \{M\}; \{x\}; F; G \}$$
, де $\{M\}$ – множина елементів системи, $\{x\}$ – множина зв'язків і відношень між ними, F – функція (нова властивість системи), що характеризує її інтегративність і цілісність, G – системоутворювальний чинник (Г. Александров). Розробляючи педагогічну систему, необхідно враховувати деякі чинники: взаємодія компонентів системи породжує нові інтеграційні якості, яких не має жоден з окремо взятих компонентів; інтеграційні якості системи не є механічною сумою якостей частин, що її утворюють. Виділено системоутворювальний чинник системи – мету, яка потребує засобів і способів її досягнення, а також указано основні особливості побудови педагогічної системи.

Під *педагогічною системою* інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи ми розуміємо множину взаємопов'язаних компонентів (*цільовий, змістовий, технологічний, суб'єкт-об'єктний і мотиваційно-стимуловальний*), об'єднаних спільною метою функціонування та єдністю керівництва, яке потрібне для створення організованого та цілеспрямованого педагогічного впливу на університетську підготовку майбутніх учителів, побудовану на реалізації навчального процесу через дослідницьку діяльність.

Визначено *принципи реалізації системної методології*, на які спирається

це наукове дослідження. До загальновідомих принципів (принцип взаємозв'язку та відношень, принцип ієрархії, принцип взаємозв'язку з іншими системами, принцип ідеалізації й абстрагування) нами додано принцип координації, що припускає об'єднання зусиль та інтересів учених і кафедр університету з усіма зацікавленими особами та науковими структурами і всередині університету, і за його межами, принцип кафедральної автономії, що визначає повну їхню самостійність у виборі та виконанні наукових проєктів, в організації наукових досліджень, принцип зв'язку наукових досліджень з майбутньою професійною діяльністю студентів і запитами реальної практики, принцип розширення міжнародного співробітництва, що припускає встановлення й розвиток наукових контактів зі світовими науковими й освітніми центрами тощо.

Визначено *компоненти* педагогічної системи інтеграції науково-дослідної та навчальної підготовки майбутніх учителів: *цільовий компонент* (мета, завдання, результат); *суб'єкт-об'єктний компонент* (викладачі та студенти, їхня взаємодія в контексті інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи); *змістовий компонент* (форми інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів); *технологічний компонент* (педагогічна технологія реалізації різних форм інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів); *мотиваційно-стимулювальний компонент* (механізми стимулювання викладачів і студентів до наукової роботи).

Мета педагогічної системи повинна формуватися відповідно до місії сучасного університету, що здійснює підготовку педагогічних кадрів. Згідно з визначеною нами місією, яка полягає в різноплановому впливі на суспільство та науку, провідній ролі університету в трансляції національних і європейських культурних цінностей, науково-педагогічний колектив університету працює над підготовкою нового покоління молодих учителів, елітних спеціалістів, здатних до самоосвіти впродовж усього життя, а також успішної праці в динамічних умовах сучасного науково-освітнього ринку. З огляду на зазначене сформульовано *мету педагогічної системи* інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів – здійснення на засадах науково-дослідної діяльності ефективної університетської підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів, які будуть конкурентоспроможними на українському та світовому ринках праці.

Виділено основні завдання організації й реалізації педагогічної системи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів, серед яких найбільш значущими є створення організаційних, методичних та інших умов для усвідомлення викладачами та студентами цінності, значення дослідницької діяльності в професії педагога; підвищення масовості й ефективності участі майбутніх учителів у науково-дослідній роботі кафедр; виховання стійкої потреби участі в педагогічних

дослідженнях практико-зорієнтованого характеру; формування у викладачів і студентів науково-педагогічного мислення, науково-дослідної позиції щодо вирішення педагогічних завдань; розвиток мотивації та наукової активності професорсько-викладацького складу університету в організації й керівництві науковими дослідженнями майбутніх учителів та ін.

Педагогічну систему характеризуємо рівнем досягнутих результатів, які, своєю чергою, співвідносяться з поставленою метою. Мета педагогічної системи співвідноситься з результатами, утворюючи замкнутий цикл. Так, *ступінь відповідності мети й результатів постає орієнтиром ефективності педагогічного процесу.*

У межах *суб'єкт-об'єктного компонента* педагогічної системи виділено найбільш значущі характеристики сучасного вчителя-дослідника (В. Крутецький, А. Кузьмінський, І. Підласий, С. Сисоева, В. Сластьонін, В. Шадриков). Організуючи НДРС кожен суб'єкт педагогічної системи повинен мати чітке уявлення про її форми, застосовувати їх з урахуванням специфіки спеціальності студентів, бачити чіткий зв'язок наукової роботи з навчальним процесом. Усе це вимагає системного підходу до організації НДРС у процесі університетської підготовки майбутніх фахівців. Науковий керівник, зацікавлений у якісному залученні студентів до наукової роботи, не лише знайомить їх з методикою проведення, надає організаційну та моральну підтримку, несе відповідальність за наукову поведінку, але ще й передає їм свій стиль і манеру науково-педагогічного мислення, підхід до вирішуваної проблеми, відчуття перспективності подальшого дослідження та ін. Науковий керівник є своєрідним наочним орієнтиром у професійному розвитку студента.

Вивчення виробничих функцій, типових завдань діяльності та вмінь, якими повинен володіти випускник вищого навчального закладу, дозволило виділити загальні вимоги до властивостей і якостей майбутнього вчителя в контексті інтеграції науки та освіти. В об'єктів педагогічної діяльності мають бути сформовані основні компетентності, аналогічні до суб'єктів педагогічної системи. Об'єкти педагогічної системи повинні мати чітко сформовану педагогічну позицію, що зумовлює творчий вияв особистості майбутнього викладача як дослідника. Реалізація названих вимог можлива за умови творчого дослідницького підходу в процесі університетської підготовки, спрямованого на продукування нових знань для вирішення складних педагогічних завдань. Ми також прагнемо того, щоб студенти, залучені до активної науково-дослідної діяльності, інтегрованої з навчальною роботою, переосмислювали своє ставлення до педагогічної діяльності як науково зорієнтованої, а також усвідомлювали значущу роль науки в контексті свого становлення як педагога.

Аналіз характеристичних особливостей організації та проведення НДРС став підставою для розроблення *змістового* компонента педагогічної системи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці

майбутніх учителів: 1) робота студентів у наукових лабораторіях, центрах, проблемних наукових групах та інших наукових об'єднаннях; 2) індивідуальна науково-дослідна робота студентів; 3) вивчення теоретичних основ постановки, методики, організації та виконання наукових досліджень, планування й організації наукового експерименту, обробки наукових даних у межах спеціалізованих курсів, включених до навчального плану; 4) самостійні наукові дослідження, що проводять у період педагогічної практики; 5) виконання завдань дослідницького характеру, лабораторних робіт, курсових, дипломних, магістерських проектів, які містять елементи наукових досліджень або мають науково-дослідний характер; 6) участь у наукових заходах різного рівня (кафедральні, університетські, регіональні, всеукраїнські, міжнародні), які стимулюють індивідуальну творчість студентів і розвиток системи НДРС (наукові семінари, конференції, конкурси, виставки наукових робіт, олімпіади за напрямками та спеціальностями та ін.).

Педагогічна технологія реалізації основних напрямів зазначеного змісту постає одним з найважливіших компонентів педагогічної системи. Описуючи педагогічну технологію, використовуємо таке визначення цього поняття, як сукупність форм і методів навчання, оскільки вони змістовно становлять конкретні освітні процедури й операції. Усі розроблені технології реалізації змістового компонента застосовані в системі та постійному взаємозв'язку, що дозволяє досягти підвищення рівня університетської підготовки майбутніх учителів.

Розроблено *мотиваційно-стимулювальний компонент* як найважливіший засіб ефективної взаємодії всіх інших компонентів системи, а також умова створення позитивної мотивації до науково-дослідної роботи, унаслідок чого вона набуває для майбутніх учителів особистісного значення, забезпечує стійкість інтересу до неї як професійно зумовленої потреби. Засадничим складником мотиваційно-стимулювального компонента педагогічної системи є моніторинг якості наукових досліджень. Його основна мета – підвищення ефективності організації наукової роботи на кафедрах університету в процесі підготовки майбутніх учителів, подальша інтенсифікація науково-дослідної роботи, моральне та матеріальне стимулювання діяльності вчених.

Загалом, наукове обґрунтування та характеристика компонентів педагогічної системи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів стали основою для її практичної реалізації на експериментальному етапі дослідження.

Четвертий розділ – **„Організація та результати експериментального впровадження педагогічної системи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів”** – висвітлював хід та результати дослідно-експериментальної роботи з упровадження педагогічної системи інтеграції науково-дослідної та навчальної

роботи майбутніх учителів у практику університетської освіти.

Основним методом дослідження результатів впровадження системи став педагогічний експеримент, реалізований за чотирма основними етапами: *констатувальним, пошуковим, формувальним, узагальнювальним*. На *констатувальному етапі* визначено основний понятійний апарат дослідження, теоретично вивчено його проблему, розроблено науково-методичні засади експерименту та його методологічний інструментарій. Результатом цього стало вивчення реального стану інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи у ВНЗ України, які здійснюють підготовку педагогічних кадрів, зокрема в контексті аналізу думок щодо цієї проблеми науково-педагогічних працівників університетів, викладачів загальноосвітніх середніх шкіл, студентів і магістрантів. На *пошуковому етапі* на підставі обґрунтованих концептуальних засад дослідження розроблено педагогічну систему інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів. На *формувальному етапі* здійснено її впровадження в практику університетської освіти. На *узагальнювальному етапі* проаналізовано, систематизовано й узагальнено експериментальні статистичні дані, доведено ефективність розробленої педагогічної системи, підготовлено загальні висновки, педагогічні рекомендації, монографію „Інтеграція науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів: теорія та практика”, завершено оформлення рукопису дисертації.

Розроблено *критерії* педагогічної системи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів: *мотиваційно-цінісний, дослідницько-когнітивний, діяльнісно-результативний*, а також описано їхні рівні (високий, середній, низький). Крім того, доведено, що важливими орієнтирами ефективності педагогічної системи є кількісні та якісні показники наукової роботи університету, зокрема студентської наукової роботи (перемоги в міжнародних і всеукраїнських конкурсах студентських наукових робіт, олімпіадах з навчальних дисциплін і спеціальностей, публікації, участь у науковій роботі кафедр, конференціях тощо), а також результати навчальних сесій студентів.

Відповідно до завдань дослідження виділено вибіркочну сукупність у кількості 890 осіб, розподілену на кілька складників (717 студентів, 128 науково-педагогічних працівників, 45 учителів), здійснено відбір контрольної й експериментальної груп, які були рівноцінними за цими критеріями.

Аналіз результатів дозволяє стверджувати, що більшість студентів мають середній або низький рівень показників зазначених критеріїв. Більшість майбутніх учителів не випробовують особливого інтересу до наукової роботи на підставі особистісних потреб, вважають, що вона не є найважливішим складником професії педагога, недостатньо переконані в необхідності розвитку дослідницької компетентності, у деяких студентів наявний особистісний смисл

у науково-дослідній діяльності, не всі отримують задоволення від власної науково-дослідної роботи, прагнуть досягти наукових результатів лише в межах навчальних дисциплін.

Установлено недостатню компетентність до реалізації науково-дослідної діяльності, яка передбачає наявність теоретичних знань із фахових дисциплін, організації науково-дослідної діяльності студентів, уявлення про логіку й етапи наукового пізнання, структуру та логіку наукового дослідження, досвіду безпосередньої науково-дослідної діяльності студентів, знання методів вирішення дослідницьких завдань, а також умов їх застосування. Зазначено, що не всі майбутні вчителі вміють планувати та реалізовувати власну дослідницьку діяльність, саморозвиток особистості, її активних і творчих засад. У студентів недостатній розвиток дослідницьких умінь і навичок: бачення проблеми, її стисле та правильне вираження, формулювання гіпотези, планування, збір, аналіз отриманих даних, побудова узагальнень і висновків, оформлення та презентація результатів наукового дослідження, а також готовність до подолання труднощів, виявлення й усунення їхніх причин.

Як свідчать результати дослідження, студенти беруть участь у науково-дослідній роботі кафедр і наукових структурних підрозділів, але сильно не прагнуть цього, без особливого інтересу беруть участь у заходах змагального характеру (конкурси наукових робіт, олімпіади, виставки), майже не виступають на наукових конференціях і семінарах, у процесі обговорення результатів науково-дослідних проектів є переважно слухачами, можуть за допомогою інших ставити дослідницькі завдання, але не виявляють належної наполегливості, ініціативи під час виникнення труднощів, а також у самовдосконаленні. За допомогою коефіцієнта кореляції Спірмена r_s , встановлено статистично значущу кореляцію між мотиваційно-ціннісним, дослідницько-когнітивним, діяльнісно-результативним критеріями.

Проаналізовано погляди науково-педагогічних працівників університетів щодо вагомих аспектів інтеграції науки й освіти (проблеми залучення викладачів і студентів до науково-дослідної роботи, здібності, необхідні до занять наукою, досвід наукової роботи викладачів і студентів, механізми заохочення студентів-науковців, привабливі та непривабливі аспекти науково-дослідної роботи тощо). Вивчення думок учителів загальноосвітніх середніх шкіл щодо готовності випускників університетів до організації та проведення дослідницької діяльності свідчить про те, що вона є необхідною умовою роботи сучасного вчителя. Водночас більшість респондентів зазначають свою дослідницьку компетентність як недостатню та пов'язують це насамперед із відсутністю в університетах цілеспрямованої підготовки до такої діяльності. Аналіз результатів констатувального етапу експерименту дозволив виявити проблемне поле інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в

університетській підготовці майбутніх учителів в Україні.

Упровадження педагогічної системи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в практику університетської освіти реалізовано в межах трьох етапів: *орієнтаційно-дослідницькому* (адаптаційний етап для студентів молодших курсів, його пріоритетне завдання полягає передусім у вивченні та аналізі рівня розвитку первинних дослідницьких умінь у студентів, формування в них знань про систему НДРС, стійкої мотивації до науково-дослідної діяльності, а також розширення знань з фаху за допомогою залучення майбутніх учителів до активної науково-дослідної роботи), *організаційно-дослідницькому* (завдання етапу полягає в формуванні в студентів умінь, навичок і досвіду дослідницької діяльності, основ методології педагогічного дослідження через організацію їх взаємодії з викладачами в процесі університетської підготовки, зокрема під час вирішення дослідницьких педагогічних завдань) і *науково-дослідницькому* (основним завданням етапу є набуття досвіду впровадження досягнень педагогічної науки: провідного педагогічного досвіду, власних науково-методичних розробок у практику).

У межах кожного етапу подано характеристику суб'єкта та об'єкта педагогічної системи, її зміст, педагогічну технологію, спрямовану на реалізацію основних напрямів змісту педагогічної системи, а також описано реалізацію на практиці розроблених нами нормативно-правових документів, що регламентують програму розвитку науково-дослідної роботи в університеті, організацію науково-дослідної роботи студентів, діяльність наукового студентського товариства, ради молодих учених, наукової комісії, експертно-редакційної комісії наукових видань, застосування рейтингів науково-дослідної роботи студентів і викладачів університету, механізми зарахування студентів на навчання за більш високим освітньо-кваліфікаційним рівнем за результатами науково-дослідної роботи, проведення університетського конкурсу студентських наукових робіт з природничих, технічних і гуманітарних наук, олімпіади за напрямками та спеціальностями, конкурсу робіт молодих учених, стимулювання наукових досліджень і матеріальну підтримку науково-педагогічних працівників університету, діяльність науково-навчальних центрів університету, науково-методичних центрів відокремлених структурних підрозділів університету; проведення експертизи комерційного потенціалу об'єктів права інтелектуальної власності та визначення права власності на результати інтелектуальної діяльності в галузі інформаційних технологій навчального процесу.

Крім того, здійснено організацію наукового співробітництва кафедр університету з установами, підприємствами, організаціями, навчальними закладами, обласною державною адміністрацією з метою опрацювання студентами реальних наукових проблем; створено при кафедрах університету наукових проблемних груп, діяльність яких спрямована на виконання практико

зорієнтованих наскрізних досліджень протягом усієї університетської підготовки; розроблено комплекси індивідуальних завдань дослідницького характеру в межах низки навчальних дисциплін; запроваджено нові форми інтеграції науки й освіти (школа молодого дослідника, науковий ярмарок та ін.), спрямовані на залучення студентів до виконання практико зорієнтованих наскрізних досліджень протягом усієї університетської підготовки.

Із метою аналізу ефективності педагогічної системи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів ми зіставили отримані дані на констатувальному та формувальному етапах експерименту.

Для підтвердження гіпотези дослідження за допомогою критеріїв Пірсона χ^2 і Фішера ϕ^* доведено два факти: 1) контрольна та експериментальна групи за своїми показниками достовірно відрізняються; 2) зміни, зафіксовані в експериментальній групі наприкінці формувального етапу експерименту, є статистично значущими порівняно з констатувальним етапом. На рис. 1 подано порівняння показників контрольної та експериментальної груп на формувальному етапі експерименту.

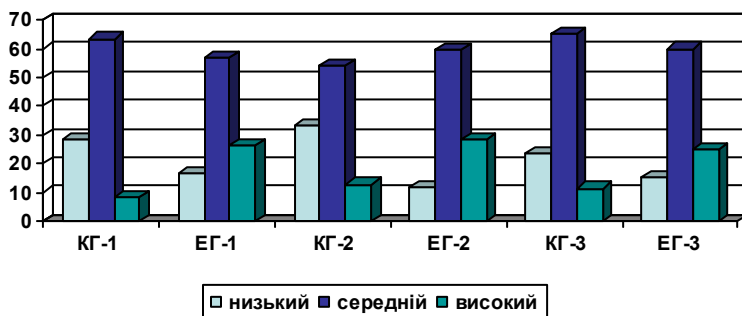

Рис. 1. Порівняння показників контрольної та експериментальної груп на формувальному етапі експерименту

На рис. 1 уведено позначення: КГ-1, КГ-2, КГ-3 – показники мотиваційно-ціннісного, дослідницько-когнітивного, діяльнісно-результативного критеріїв (контрольна група), ЕГ-1, ЕГ-2, ЕГ-3 – показники мотиваційно-ціннісного, дослідницько-когнітивного, діяльнісно-результативного критеріїв (експериментальна група).

Відповідно до *мотиваційно-ціннісного критерію* в експериментальній групі більш ніж утричі збільшено кількість студентів з високим рівнем показників (було 8,2%, стало 26,4%) і більше ніж у 2,5 рази зменшено їхню кількість з низьким рівнем (було 40,1%, стало 16,6%). Аналіз даних підтверджує

теоретичні висновки про те, що мотиваційна сфера особистості зумовлює професійне становлення вчителя-дослідника. Отже, мотиваційно-стимулювальний компонент педагогічної системи ми розглядаємо як найважливіший засіб ефективної взаємодії всіх інших компонентів, а також умову створення позитивної мотивації до науково-дослідної роботи, унаслідок чого вона набуває для майбутніх учителів особистісного значення, забезпечує стійкість інтересу до неї як професійно зумовленої потреби.

Згідно з *дослідницько-когнітивним критерієм* визначено такі самі тенденції, що й у попередньому, а саме: збільшено кількість майбутніх учителів експериментальної групи, які мають високий рівень показників (було 11,2%, стало 28,4%), а також зменшено кількість студентів з низьким рівнем (було 37,8%, стало 11,8%). Зазначено достатній розвиток дослідницьких умінь і навичок: бачення проблеми, її стисле та правильне вираження, формулювання гіпотези, планування, збір, аналіз отриманих даних, побудова узагальнень і висновків, оформлення та презентація результатів наукового дослідження.

Відповідно до *діяльнісно-результативного критерію* отримано статистично достовірне збільшення кількості студентів експериментальної групи, які оцінені за високим рівнем показника (було 7,0%, стало 24,8%), зменшення – за низьким рівнем (було 35,8%, стало 15,1%). Отже, переважна більшість студентів експериментальної групи заради наукового результату бере активну участь у науково-дослідній роботі кафедр і наукових структурних підрозділів, у заходах змагального характеру (конкурси наукових робіт, олімпіади, виставки), виступає на наукових конференціях і семінарах, активно й зацікавлено обговорює результати науково-дослідних проектів. Студенти наполегливі в подоланні труднощів у процесі вирішення дослідницьких педагогічних завдань, а також активні в самовдосконаленні (бажання бути не гірше за інших, прагнення до лідерства, саморозвитку). За допомогою коефіцієнта кореляції Спірмена r_s доведено, що кореляція між усіма критеріями є статистично значущою.

Статистична порівняльна характеристика *результатів навчальних сесій студентів* як одного із найважливіших показників інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи характеризує достовірні зміни навчальних досягнень у майбутніх учителів (протягом 5 років навчання кількість оцінок „відмінно” збільшено у 2,6 разу (було 9,8%, стало 25,6%), „добре” – у 2,4 разу (було 23,5%, стало 49,6%), кількість оцінок „задовільно” зменшено у 3,8 разу (було 65,6%, стало 17,3%).

Результатом роботи з упровадження педагогічної системи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в практику університетської освіти є кількісні та якісні показники наукової роботи університету, зокрема студентської наукової роботи. Так, на кожній кафедрі університету працюють

студентські наукові групи, що дає можливість залучити до активної науково-дослідної роботи близько 40% студентів (до експерименту – близько 20%). Значно збільшено кількість студентів, які готують наукові публікації (у 9 разів), беруть участь у науково-практичних конференціях (5 разів), конкурсах наукових робіт (5 разів), олімпіадах (6 разів). Якісні показники студентської науки відбито в кількості переможців і призерів міжнародних і всеукраїнських конкурсів студентських наукових робіт, олімпіад з навчальних дисциплін і спеціальностей, публікацій, що відповідають сучасним вимогам.

Одним із найважливіших орієнтирів інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи є результати навчальних сесій студентів. На 1–4 курсах студенти контрольної та експериментальної груп мають приблизно однакові навчальні результати. Яскраво виражені відмінності характерні лише для ОКР „спеціаліст” і „магістр”. Зокрема студентів експериментальної групи, залучених до атмосфери наукового пошуку протягом усієї університетської підготовки, характеризують через позитивну динаміку змін показників навчальних досягнень. Протягом 5 років навчання кількість оцінок „відмінно” збільшено у 2,6 разу (було 9,8%, стало 25,6%), „добре” – у 2,4 разу (було 23,5%, стало 49,6%), кількість оцінок „задовільно” зменшено у 3,8 разу (було 65,6%, стало 17,3%).

Результати проведеного дослідження, аналіз наукових джерел дозволяють виділити етапи наукового зростання молодих дослідників: 1) наукові дослідження в межах системи МАН України; 2) робота в наукових проблемних групах студентів молодших курсів; 3) наукова робота студентів старших курсів у межах наукової школи або лабораторії за межами навчальних програм; 4) магістерське дослідження; 5) дисертаційна робота.

Отримані результати дають можливість стверджувати, що саме створення авторської педагогічної системи значною мірою впливає на ефективність університетської підготовки майбутніх учителів в умовах інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи.

Отже, гіпотеза дослідження, яка полягала в припущенні про те, що інтеграція науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів набуде ефективності за умови її наукового обґрунтування, теоретичної й методичної розробки та організації як педагогічної системи, була підтверджена. Це дало можливість поширення результатів дослідження в університетах України, що здійснюють підготовку педагогічних кадрів.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення та нове наукове вирішення проблеми інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів, що полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних засад такої інтеграції та експериментальній перевірці педагогічної системи, створеної на цих теоретико-методичних засадах.

1. На підставі вивчення проблеми науково-дослідної діяльності, її ролі та значення для підготовки майбутніх учителів виділено етапи становлення науково-дослідної роботи в університетах України в XIX–XX ст., що дало можливість виокремити основні напрями розвитку університетської науки в різні періоди історії. Установлено, що наукову роботу не розглядали як обов'язковий компонент професійної підготовки майбутніх учителів, а основні підходи до її організації принципово відрізнялися від практики провідних зарубіжних університетів, у яких освіта функціонує на засадах науки. Виходячи з того, що сучасні дослідження й інноваційна діяльність у зарубіжних університетах є пріоритетним завданням, найважливішою функцією, а також необхідним компонентом навчального процесу, прагнення вітчизняної вищої школи до світового освітнього простору вимагає значного посилення їхнього науково-дослідного складника.

2. Ґрунтуючись на результатах теоретичного аналізу визначено особливості інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів. Це дозволяє стверджувати, що не будь-яке зближення науки й освіти може призвести до інтеграції, якщо розглядати її як нову цінність. Зближення, яке виявляється лише на рівні системного осмислення, може призвести до зазначеної інтеграції, тобто до такої цілісності, яка не зводиться до суми окремих складників.

Системоутворювальним чинником інтеграції освіти та науки в усіх компонентах університетської освіти є кінцева мета підготовки майбутнього вчителя, до якої відносять розвиток гнучкого та сприйнятливого до знань науково-педагогічного мислення, стійку професійну мотивацію, формування комплексної системи понять про об'єкти майбутньої професійної педагогічної діяльності та її зміст, розвиток досвіду комплексного вирішення педагогічних проблем, формування досвіду наукової діяльності, опанування знань на основі засвоєння узагальнених уявлень про сфери професійної педагогічної діяльності та ін. Унаслідок теоретичного аналізу проблеми виділено завдання, функції, основні властивості, закономірності, принципи та педагогічні умови інтеграції науки й освіти у ВНЗ.

3. Доведено, що вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів можливе внаслідок підвищення статусу університетської науки, особливість якої – залучення більшості студентів до досліджень. Робота майбутніх учителів над єдиною комплексною науковою проблемою практико-зорієнтованого характеру на всіх освітньо-кваліфікаційних рівнях повинна поставати найважливішим пріоритетом розвитку університету як генератора ідей педагогічної діяльності й інноваційних процесів у науково-освітньому просторі регіону.

Визначивши сутнісні характеристики наукової роботи в університеті в контексті підготовки майбутніх учителів (мети, завдань, функцій, особливостей,

пріоритетних напрямів тощо), встановлено, що ефективна підготовка вчителів можлива в умовах науково зорієнтованого освітнього середовища, коли навчальний процес спирається на фундаментальні та прикладні дослідження, що проводять викладачі та студенти. Виділено компоненти управління науково-дослідної діяльності в університеті, що дозволило на підставі „принципів відповідальних партнерських відносин”, про які йдеться в Лісабонській декларації, виокремити основні напрями співпраці університету з обласною державною адміністрацією, навчальними закладами, підприємствами й організаціями.

4. Установлено, що успішність професійної підготовки майбутніх учителів залежить від залучення їх до діяльності університетських наукових шкіл, які впродовж багатьох років свого існування постають найважливішою формою розвитку науки, підготовки педагогічних і науково-педагогічних кадрів, а також чинника інтеграції науково-дослідної, навчальної роботи та виробництва, розробки та впровадження в практику наукової продукції. Вивчення різних підходів до визначення поняття „наукова школа” дозволяє розглядати її як інтелектуальну, емоційно-ціннісну, неформальну, відкриту спільність учених різних статусів, які розробляють під керівництвом лідера запропоновану ним дослідницьку програму, здійснюють її презентацію, захищають мету та результати, а також готують науково-педагогічні кадри.

Унаслідок вивчення мети, завдань, типів, умов зародження, ознак наукової школи, які визначають закономірності їхнього розвитку та механізми впливу на наукове співтовариство, а також здійснення історико-педагогічного аналізу їхнього становлення та розвитку, встановлено, що однією з найважливіших форм наукової школи в університетській підготовці майбутніх учителів є науково-дослідна лабораторія, спрямована на організацію активної пошуково-дослідницької діяльності.

5. Аналіз науково-методичних засад системного підходу до проблеми інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів дозволив нам подати авторське трактування поняття „педагогічна система інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи майбутніх учителів” як множини взаємопов’язаних компонентів (цільовий, змістовий, технологічний, суб’єкт-об’єктний, мотиваційно-стимулювальний), об’єднаних спільною метою функціонування та єдністю керівництва, яке потрібне для створення організованого та цілеспрямованого педагогічного впливу на університетську підготовку майбутніх учителів, засновану на реалізації навчального процесу через дослідницьку діяльність. Визначено принципи реалізації системної методології, на які спирається наукове дослідження.

Теоретичними засадами педагогічної системи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх

учителів стало використання системного підходу, а саме – розгляду принципів та концепцій, що стали основою розкриття сутності зазначеної інтеграції як цілісної множини компонентів у сукупності відношень і зв'язків між ними, тобто як системи.

Методичними засадами педагогічної системи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів стала сукупність розробленого змісту, форм, методів, етапів інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів, а також їх науково-методичне й інформаційне забезпечення.

6. На підставі розробленої концепції вперше створено педагогічну систему інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів, а також визначено її компоненти: цільовий (мета, завдання, результат); суб'єкт-об'єктний (викладачі та студенти, їхня взаємодія в контексті інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи); змістовий (форми інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів); технологічний (педагогічна технологія реалізації різних форм інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів); мотиваційно-стимульовальний (механізми стимулювання викладачів і студентів до наукової роботи).

Сформульовано мету педагогічної системи – здійснення на засадах науково-дослідної діяльності ефективної університетської підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів, які будуть конкурентоспроможними на українському та світовому ринках праці. Виділено основні завдання організації та реалізації педагогічної системи. Зазначено, що повнота відповідності результатів визначеної мети постає орієнтиром ефективності педагогічного процесу. У межах суб'єкт-об'єктного компонента педагогічної системи виділено найбільш значущі компетентності сучасного вчителя-дослідника.

Виокремлено змістовий компонент педагогічної системи: 1) робота студентів у наукових лабораторіях, центрах, проблемних наукових групах та інших наукових об'єднаннях; 2) індивідуальна науково-дослідна робота студентів; 3) вивчення теоретичних засад постановки, методики, організації та виконання наукових досліджень, планування й організації наукового експерименту, обробки наукових даних у межах спеціалізованих курсів, включених до навчального плану; 4) самостійні наукові дослідження, що проводять у період педагогічної практики; 5) виконання завдань дослідницького характеру, лабораторних робіт, курсових, дипломних, магістерських проєктів, які містять елементи наукових досліджень або мають реальний науково-дослідний характер; 6) участь у наукових заходах, які стимулюють індивідуальну творчість студентів і розвиток системи НДРС.

Доведено, що педагогічна технологія постає одним з найважливіших компонентів педагогічної системи та спрямована на реалізацію основних напрямів зазначеного змісту. Усі розроблені технології реалізації змістового компонента застосовані в системі та постійному взаємозв'язку, що дозволяє досягти підвищення рівня університетської підготовки майбутніх учителів.

Розроблено мотиваційно-стимулювальний компонент як найважливіший засіб ефективної взаємодії всіх інших компонентів системи, а також умова створення позитивної мотивації до науково-дослідної роботи, унаслідок чого вона набуває для майбутніх учителів особистісного значення, забезпечує стійкість інтересу до неї як професійно зумовленої потреби.

7. Упровадження педагогічної системи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в практику університетської освіти, що спрямовано на здійснення на засадах науково-дослідної діяльності ефективної університетської підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів, які є конкурентоспроможними на українському та світовому ринках праці, реалізовано нами в межах трьох етапів: орієнтаційно-дослідницькому (адаптаційний етап для студентів молодших курсів, його пріоритетне завдання полягає передусім у вивченні та аналізі рівня розвитку первинних дослідницьких умінь у студентів, формування в них знань про систему НДРС, стійкої мотивації до науково-дослідної діяльності, а також розширення знань з фаху за допомогою залучення майбутніх учителів до активної науково-дослідної роботи), організаційно-дослідницькому (завдання етапу полягає у формуванні в студентів умінь, навичок і досвіду дослідницької діяльності, основ методології педагогічного дослідження через організацію їх взаємодії з викладачами в процесі університетської підготовки, зокрема в процесі вирішення дослідницьких педагогічних завдань) і науково-дослідницькому (основним завданням етапу є набуття досвіду впровадження досягнень педагогічної науки: провідного педагогічного досвіду, власних науково-методичних розробок у практику). У межах кожного етапу подано характеристику суб'єкта та об'єкта педагогічної системи, її зміст, а також педагогічну технологію, спрямовану на реалізацію основних напрямів змісту педагогічної системи.

8. З метою аналізу ефективності педагогічної системи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів зіставлено отримані дані на констатувальному та формуальному етапах експерименту. Для підтвердження гіпотези дослідження за допомогою критеріїв Пірсона χ^2 і Фішера φ^* доведено два факти: 1) контрольна та експериментальна групи за своїми показниками достовірно відрізняються; 2) зміни, зафіксовані в експериментальній групі наприкінці формуального етапу експерименту, є статистично значущими порівняно з констатувальним етапом.

За допомогою коефіцієнта кореляції Спірмена r_s доведено, що кореляція між усіма критеріями є статистично значущою.

Одними з найважливіших орієнтирів інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи є результати навчальних сесій студентів, а також кількісні та якісні показники наукової роботи університету, зокрема студентської наукової роботи. Статистична порівняльна характеристика дозволяє констатувати достовірні зміни навчальних досягнень у майбутніх учителів, на яких апробовано педагогічну систему інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи. Якісні показники студентської наукової роботи відбито в кількості переможців і призерів міжнародних і всеукраїнських конкурсів студентських наукових робіт, олімпіад з навчальних дисциплін і спеціальностей, публікацій.

Отже, отримані результати дають можливість стверджувати, що саме створення авторської педагогічної системи значною мірою впливає на ефективність університетської підготовки майбутніх учителів в умовах інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи. Викладені в дисертації науково-теоретичні положення не вичерпують усіх проблем, що постали перед сучасною педагогічною теорією та практикою в контексті інтеграції університетської освіти та науки. Подальшого дослідження потребує розробка змісту, форм, методів і технологій інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи майбутніх учителів в умовах післядипломної педагогічної освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Монографія, наукове видання

1. **Прошкін В. В.** Інтеграція науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів: теорія та практика: монографія / В. В. Прошкін. – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – 456 с.

2. **Прошкін В. В.** Історичний нарис. Рада молодих учених Луганського національного університету імені Тараса Шевченка : наук. вид. / Ю. В. Драгнєв, О. П. Лук'янов, В. В. Прошкін, В. М. Роздайбедін. – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2010. – 44 с.

Статті у наукових фахових виданнях

3. **Прошкін В. В.** Науково-дослідна робота студентів як інтегруючий фактор у процесі професійної підготовки фахівця у педагогічному університеті / Н. В. Гавриш, В. В. Прошкін, О. Г. Сущенко // Освіта Донбасу. – 2007. – № 3. – С. 60–63.

4. **Прошкін В. В.** Стан і перспективи наукового співробітництва вчених

сучасного педагогічного університету з установами, підприємствами, організаціями регіону / В. В. Прошкін // Проблеми сучасної педагогічної освіти. – 2007. – № 15. – С. 35 – 40.

5. **Прошкін В. В.** Наукові школи сучасного університету / В. В. Прошкін // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. – 2008. – № 21. – С. 206 – 212.

6. **Прошкін В. В.** Основні підходи до визначення поняття „науково-дослідна робота студентів” / В. В. Прошкін // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2009. – № 2. – С. 33 – 38.

7. **Прошкін В. В.** Про організацію студентської наукової роботи в університеті / В. В. Прошкін // Зб. наук. пр. Уман. держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини (Педагогічні науки). – 2009. – № 11. – С. 66 – 72.

8. **Прошкін В. В.** Про термінологію студентської науки / В. В. Прошкін // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. – 2009. – № 23. – С. 43 – 49.

9. **Прошкін В. В.** Стимулювання студентських наукових пошуків-найважливіший засіб інтеграції науки й освіти / В. В. Прошкін // Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту ім. Гнатюка. – 2009. – № 6. – С. 89 – 94.

10. **Прошкін В. В.** Інтеграція університетської науки й освіти: теоретичний аспект / В. В. Прошкін // Гуманіт. вісн. ДВНЗ „Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”. – 2010. – Вип. 19. – С. 184 – 189.

11. **Прошкін В. В.** Організаційна структура науково-дослідної роботи студентів [Електронний ресурс] / В. В. Прошкін // Наук. вісн. Донбасу. – 2010. – № 1(9). – Режим доступу : <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN9/10pvnrs.pdf>.

12. **Прошкін В. В.** Основні напрямки розвитку науки в університеті / В. В. Прошкін // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2010. – № 5 (7). – С. 323 – 332.

13. **Прошкін В. В.** Теорія та історія інтеграції науково-дослідної й навчальної роботи в університеті / В. В. Прошкін // Наукові праці ДонНТУ. Сер. : Педагогіка, психологія і соціологія. – 2010. – № 8. – С. 17 – 23.

14. **Прошкін В. В.** Підвищення мотивації майбутніх учителів до наукової роботи через моніторинг якості студентських досліджень / В. В. Прошкін // Наукові записки кафедри педагогіки. Харків, 2011. – Вип. № 25. – С. 128 – 137.

15. **Прошкін В. В.** Підготовка науково-педагогічних кадрів – найважливіший напрям розвитку університетської науки / В. В. Прошкін // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія : зб. ст. – Ялта : РВВ КГУ, 2011. – Вип. 31. – Ч. 1. – С. 197 – 203.

16. **Прошкін В. В.** Педагогічний університет і регіон: перспективні напрями наукового співробітництва / В. В. Прошкін // Нові технології

навчання. – 2011. – Вип. № 28. – С. 65 – 70.

17. **Прошкін В. В.** Система стимулювання викладачів університету до наукової роботи / В. В. Прошкін // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. пр. / за заг. ред. проф. В. І. Сипченка. – Слов'янськ : СДПУ, 2011. – Вип. LV. – Ч. II. – С. 134 – 141.

18. **Прошкін В. В.** Рейтинг наукової роботи як найважливіший засіб актуалізації університетських наукових досліджень / С. Я. Харченко, В. В. Прошкін // Шлях освіти. – 2011. – № 1. – С. 33 – 37.

19. **Прошкін В. В.** Формування готовності майбутніх учителів до науково-дослідної роботи в процесі університетської підготовки / В. В. Прошкін // Наука і освіта. – 2011. – № 4. – С. 96 – 104.

20. **Прошкін В. В.** Вивчення теоретичних основ наукових досліджень, що включені в навчальний план / В. В. Прошкін // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. – 2012. – № 4. – С. 180 – 187.

21. **Прошкін В. В.** Вплив педагогічної практики на залучення майбутніх учителів до науково-дослідної роботи / В. В. Прошкін // Освіта на Луганщині. – 2012. – № 1. – С. 119 – 125.

22. **Прошкін В. В.** Діагностика інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській освіті [Електронний ресурс] / В. В. Прошкін // Наук. вісн. Донбасу. – 2012. – № 4 (20). – Режим доступу : <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN20/12pvvuu.pdf>.

23. **Прошкін В. В.** Основні підходи до залучення майбутніх учителів до наукових об'єднань у процесі університетської підготовки / В. В. Прошкін // Вісн. Запоріж. нац. ун-ту : зб. наук. пр. „Педагогічні науки”. – Запоріжжя : Запоріж. нац. ун-т, 2012. – С. 179 – 184.

24. **Прошкін В. В.** Організація дослідницької діяльності учнів у процесі педагогічної практики майбутніх учителів / В. В. Прошкін // Проблеми освіти : наук.-метод. зб. – К., 2012. – Вип. 71. – С. 100 – 104.

25. **Прошкін В. В.** Сутнісні характеристики інтеграції науково-дослідної й навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів / В. В. Прошкін // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. – 2012. – № 22. – С. 76 – 84.

26. **Прошкін В. В.** Університетська наука як найважливіша умова професійного росту майбутнього педагога [Електронний ресурс] / В. В. Прошкін // Наук. вісн. Донбасу. – 2012. – № 2. – Режим доступу : <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN18/12pvvrmp.pdf>.

27. **Прошкін В. В.** Аналіз ефективності впровадження педагогічної системи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи майбутніх учителів у практику університетської освіти [Електронний ресурс] / В. В. Прошкін // Наук. вісн. Донбасу. – 2013. – № 2 (22). – Режим доступу : <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN22/13pvvpuo.pdf>.

28. **Прошкін В. В.** Інтеграція науково-дослідної і навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів як сучасна педагогічна проблема / В. В. Прошкін // Педагогіка вищої та середньої школи. – 2013. – Вип. 37. – С. 374 – 379.

29. **Прошкін В. В.** Цільовий компонент педагогічної системи інтеграції університетської науки й освіти / В. В. Прошкін // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. – 2013. – № 5. – С. 192 – 202.

30. **Прошкін В. В.** Упровадження педагогічної системи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи майбутніх учителів у практику університетської освіти [Електронний ресурс] / В. В. Прошкін // Наук. вісн. Донбасу. – 2013. – № 1 (21). – Режим доступу : <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN21/13pvvpuo.pdf>.

31. **Прошкин В. В.** Влияние научных школ на подготовку студентов педагогических университетов / В. В. Прошкин // Педагогика и психология. – 2009. – № 2. – С. 67 – 75.

32. **Прошкин В. В.** Выполнение исследовательских заданий в процессе университетской подготовки будущих учителей / В. В. Прошкин // Инновационные образовательные технологии. – 2013. – № 3. – С. 53 – 58.

33. **Прошкин В. В.** Концепция педагогической системы интеграции научно-исследовательской и учебной работы в университетской подготовке будущих учителей / В. В. Прошкин // Веснік Мазырскага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя І. П. Шамякіна. – 2013. – № 2. – С. 70 – 76.

34. **Прошкин В. В.** Научно-теоретические основы системного подхода к решению проблемы интеграции научно-исследовательской и учебной работы в университетской подготовке будущих учителей / В. В. Прошкин // Вестн. КазНУ. Сер. „Педагогические науки”. – 2013. – № 1. – С. 29 – 39.

35. **Прошкин В. В.** Научно-исследовательская работа студентов / В. В. Прошкин // Нижегородское образование. – 2013. – № 2. – С. 94 – 100.

36. **Прошкин В. В.** Субъект-объектный компонент педагогической системы интеграции университетской науки и образования / В. В. Прошкин // Инновационные образовательные технологии. – 2013. – № 1. – С. 13 – 19.

Опубліковані праці апробаційного характеру

37. **Прошкин В. В.** Перспективы развития науки региона: Совет молодых ученых Луганского национального педагогического университета имени Тараса Шевченко / В. В. Прошкин // Наукова молодь : за матеріалами наук.-практ. конф. „Внесок молодих учених у розвиток науки регіону” (26 – 27 квітня 2005 р., м. Луганськ). – 2005. – С. 3 – 7.

38. **Прошкін В. В.** Упровадження наукових розробок педагогічного університету в практику / В. В. Прошкін // Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Ялта,

2008. – С. 116 – 118.

39. **Прошкін В. В.** Новітні інформаційні технології у контексті інтеграції університетської освіти й науки / В. В. Прошкін // Інформаційні технології в наукових дослідженнях і навчальному процесі. – 2009. – С. 118 – 123.

40. **Прошкин В. В.** Механизмы интеграции науки и образования в университете / В. В. Прошкин // Перспективы развития высшей школы : материалы III Междунар. науч.-метод. конф.; редкол.: В. К. Пестис и др. – Гродно : ГГАУ, 2010. – С. 117 – 120.

41. **Прошкін В. В.** До визначення поняття „Інтеграція науково-дослідної й навчальної роботи” / В. В. Прошкін // Професіоналізм педагога у контексті Європейського вибору України : зб. ст. – Ялта : РВВ КГУ, 2010. – С. 87 – 91.

42. **Прошкін В. В.** Наукова робота студентів у системі „університет – коледж” / В. В. Прошкін // Науково-дослідна робота студентів у системі професійної підготовки фахівців : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Х. : ФОП Шейніна О. В., 2010. – С. 209 – 211.

43. **Прошкін В. В.** Основні підходи до побудови рейтингу наукових досягнень викладачів університету / В. В. Прошкін // Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації : матеріали VI Всеукр. наук. конф. – Ч. I : Педагогіка, психологія, суспільствознавство, мовознавство. – Т. : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. – С. 16 – 19.

44. **Прошкин В. В.** Некоторые формы стимулирования будущих учителей к научно-исследовательской работе / В. В. Прошкин // Инновационная деятельность в образовании : материалы V Междунар. науч.-практ. конф. – М. : ИРОТ, 2011. – С. 286 – 293.

45. **Прошкин В. В.** Педагогический университет в научно-образовательном пространстве региона / В. В. Прошкин // Перспективы развития высшей школы : материалы IV Междунар. науч.-метод. конф. / редкол.: В. К. Пестис и др. – Гродно : ГГАУ, 2011. – С. 135 – 137.

46. **Прошкін В. В.** Наукове керівництво як найважливіший фактор організації студентської наукової роботи / В. В. Прошкін // Вітчизняна наука: сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку : матеріали I Всеукр. Інтернет-конф. : зб. наук. пр. – Переяслав-Хмельницький, 2011. – С. 168 – 169.

47. **Прошкін В. В.** Про роботу студентських наукових проблемних груп / В. В. Прошкін // Науково-дослідна робота студентів: стан, проблеми, перспективи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Херсон, 2011. – С. 28 – 31.

48. **Прошкин В. В.** Роль научного студенческого общества в университетской подготовке будущих учителей / В. В. Прошкин // Актуальные проблемы развития профессиональной культуры личности педагога в условиях региона : материалы Междунар. конф. (22–23 марта 2012 г., г. Рязань). – Рязань : Рязан. гос. ун-т имени С. А. Есенина. – 2012. – С. 163 – 170.

49. **Прошкин В. В.** Применение заданий исследовательского характера в процессе педагогической практики будущих учителей / В. В. Прошкин // Инновационные ресурсы и национальная безопасность в эпоху глобальных трансформаций. Пятнадцатые Вавиловские чтения. – Йошкар-Ола : МарГТУ, 2012. – С. 227 – 229.

50. **Прошкін В. В.** Науково-практична конференція – одна з найважливіших форм апробації результатів досліджень молодих учених / В. В. Прошкін // Науково-дослідна робота молодих учених: стан, проблеми, перспективи : матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (3 – 5 квітня 2012 р., м. Херсон). – Херсон : ХДУ, 2012. – С. 25 – 28.

51. **Прошкін В. В.** Школа молодого дослідника як засіб активізації студентської науки / В. В. Прошкін // Наукова молодь: інноваційні підходи в освіті і науці : зб. тез Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (20 – 26 лют. 2012 р., м. Луганськ). – Луганськ : Глобус, 2012. – С. 142 – 145.

52. **Прошкін В. В.** Роль наукової бібліотеки в університетській педагогічній освіті / В. В. Прошкін // Сучасна бібліотека в інноваційному освітньому просторі : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (14 – 15 берез. 2013 р., м. Луганськ). – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – С. 50 – 57.

53. **Proshkin V.** The structure of pedagogical system of integration university science and education / V. Proshkin // Scientific Youth : Education and Science. Book of Abstracts of the III International Scientific-Practical Internet-Conference (February 18, 2013, Luhansk). – Luhansk : SI „LNU”, 2013. – P. 204 – 207.

Прошкін В. В. Теоретико-методичні основи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”. – Луганськ, 2014.

Дисертацію присвячено науковому розв’язанню актуальної проблеми інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів.

Здійснено ретроспективний аналіз становлення, розвитку, ступеня дослідження проблеми зазначеної інтеграції та її сутнісних ознак. Обґрунтовано зміст і структуру науково-дослідної діяльності студентів як умову професійного зростання майбутнього педагога. Схарактеризовано наукову школу – провідний чинник інтеграції університетської науки та освіти. Науково обґрунтовано теоретико-методичні засади побудови педагогічної системи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх

учителів як множину взаємопов'язаних компонентів: цільового, об'єкт-суб'єктного, змістового, технологічного, мотиваційно-стимулювального. Експериментально впроваджено педагогічну систему за етапами: орієнтаційно-дослідницьким, організаційно-дослідницьким та науково-дослідницьким. Здійснено аналіз ефективності педагогічної системи за узагальненими критеріями: мотиваційно-ціннісним, дослідницько-когнітивним, діяльнісно-результативним, а також орієнтирами: результатами навчальних сесій студентів, а також кількісними та якісними показниками наукової роботи університету, зокрема студентської наукової діяльності.

Ключові слова: інтеграція, науково-дослідна робота, навчальна робота, університетська підготовка, майбутній учитель, педагогічна система.

Прошкин В. В. Теоретико-методические основы интеграции научно-исследовательской и учебной работы в университетской подготовке будущих учителей. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – ГО „Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко”. – Луганск, 2014.

Диссертация посвящена научному разрешению актуальной проблемы интеграции научно-исследовательской и учебной работы в университетской подготовке будущих учителей.

Осуществлен ретроспективный анализ становления, развития, а также степени исследования проблемы интеграции, ее сущностных характеристик. Обосновано содержание и структуру научно-исследовательской деятельности студентов как условие профессионального роста будущего педагога. Охарактеризовано научную школу – ведущий фактор интеграции университетской науки и образования.

Обоснованы теоретико-методические основы интеграции научно-исследовательской и учебной работы в университетской подготовке будущих учителей, которые представлены как педагогическая система, основными компонентами которой являются: целевой, определяющий цель, задачи и результат осуществления на основании научно-исследовательской деятельности эффективной университетской подготовки высококвалифицированных педагогических кадров, которые будут конкурентоспособными на украинском и мировом рынке труда; субъект-объектный, предусматривающий формирование в процессе университетской подготовки исследовательских компетентностей у будущих учителей как объектов; развитие теоретических знаний, практических умений и навыков по организации и проведению научно-исследовательской работы у научно-педагогических кадров университета как субъектов; активное

участие и взаимодействие объектов и субъектов в достижении цели педагогической работы; содержательный, определяющий направления и содержание интеграции научно-исследовательской и учебной работы в университетской подготовке будущих учителей; технологический, предусматривающий разработку и реализацию форм, методов, этапов интеграции научно-исследовательской и учебной работы в университетской подготовке будущих учителей, а также их научно-методическое и информационное обеспечение; мотивационно-стимуляционный, раскрывающий механизмы стимулирования преподавателей и студентов к научно-исследовательской работе.

Разработано содержание, формы, методы и программно-методические материалы, которые обеспечивают развитие и функционирование системы научно-исследовательской работы студентов на основании ее интеграции с учебной работой; осуществление программы развития научно-исследовательской работы в университете, организацию научно-исследовательской работы студентов, в том числе деятельности научного студенческого общества, совета молодых ученых, научной комиссии, экспертно-редакционной комиссии научных изданий; внедрение рейтингов научно-исследовательской работы студентов и преподавателей университета; проведение университетского конкурса студенческих научных работ по естественным, техническим и гуманитарным наукам, олимпиад по направлениям и специальностям, конкурса работ молодых ученых; стимулирование научных исследований и материальную поддержку научно-педагогических кадров; деятельность научно-учебных центров университета, научно-методических центров структурных подразделений университета; проведение экспертизы коммерческого потенциала объектов права интеллектуальной собственности и определение права собственности на результаты интеллектуальной деятельности в отрасли информационных технологий учебного процесса; осуществление научного сотрудничества кафедр университета с учреждениями, предприятиями, организациями, учебными заведениями, областной государственной администрацией с целью разработки студентами реальных научных проблем; создание при кафедрах университета научных проблемных групп, деятельность которых направлена на выполнение практико ориентированных исследований в процессе университетской подготовки студентов педагогических специальностей; разработку комплексов индивидуальных заданий исследовательского характера в рамках учебных дисциплин „Основы научных исследований”, „Математические методы в психологии и педагогике”, „Школьный курс и методика преподавания профильной дисциплины (для педагогических специальностей)”.

Экспериментально внедрено педагогическую систему, описано этапы

внедрения (ориентационно-исследовательский, организационно-исследовательский и научно-исследовательский). Осуществлен анализ эффективности педагогической системы с помощью мотивационно-ценностного, исследовательско-когнитивного и деятельностно-результативного критериев, а также ориентиров: результатов учебных сессий студентов, количественных и качественных показателей научной работы университета, в частности студенческой научной деятельности.

Ключевые слова: интеграция, научно-исследовательская работа, учебная работа, университетская подготовка, будущий учитель, педагогическая система.

Proshkin V. V. Theoretical and methodological principles of integration of research work and academic activities in the future teachers' university training.
– Manuscript

The thesis for the degree of Doctor of Education specializing in 13.00.04 – Theory and methodology of professional education. – State Institution „Luhansk Taras Shevchenko National University”. – Luhansk, 2014.

The dissertation is dedicated to the scientific solution of an urgent problem of integration of research work and academic activities in the future teachers' university training. The retrospective analysis of different researches, dealing with the integration and its essential characteristics has been carried out. The content and the structure of students' research activity have been identified as the condition of future teacher's professional growth. The author claims that a scientific school is the main factor of integration of the university science and education. Theoretical and methodological principles of the pedagogical system of integration of research work and academic activities in the future teachers' university training as a set of interconnected components such as: a target component, a subject and object component, a content component, a technological component, and a motivation and incentive component have been scientifically grounded. This pedagogical system has been experimentally implemented according to following stages: research work counseling, research work organizing, and research work conducting. The pedagogical system's efficiency has been analyzed according to the next criteria: motivation and values, research and cognitive abilities, activity effectiveness as well as to such benchmarks as academic results of examinations, quantitative and qualitative indicators of the university's research work especially of students' research work.

Key words: integration, research work, academic activities, university training, future teacher, pedagogical system.

Підписано до друку 19.05.2014 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк ризографічний.
Умовн. др. арк. 1,9. Тираж 100 прим. Зам. № ____

Видавець і виготовлювач
Видавництво Державного закладу
„Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”
вул. Оборонна, 2. м. Луганськ, 91011. тел./факс: (0642) 59-03-20.
e-mail: alma-mater@list.ru
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3459 від 09.04.2009 р.